

RAPORT

EESTI ROLL MUUTUVAS RAHVUSVAHELISE ARENGUKOOSTÖÖ ARHITEKTUURIS

| MERILI ARJAKAS | HILLE HANSO | KAI KAARELSON | IVAN U. K. KLYSZCZ |
| SOLVEIG NIITRA |

MÄRTS 2025

Pealkiri: Eesti roll muutuv rahvusvahelise arengukoostöö arhitektuuris
Autorid: Arjakas, Merili; Hanso, Hille; Kaarelson, Kai; Klyszcz, Ivan U. K.; Niitra, Solveig
Avaldamise kuupäev: märts 2025
Kategooria: raport

Kaanepilt: Ukrainas on Eesti avaliku ja erasektori koostöö silmapaistev näide Zõtomõri oblastis asuva Ovrutši lasteaia ehitus, kus lisaks hoonete ehitamisele ja laiendamisele toetab Eesti ka personali koolitamist kaasaegsete õppemeetodite valdkonnas. Viide: ESTDEV

Märksõnad: Eesti; arengukoostöö; OECD; Ukraina; Gruusia; Moldova; Aafrika; ESTDEV; Euroopa Liit; ÜRO; BRICS; reformikogemus; digiareng; hariduskoostöö

Eesti välisministeeriumi tellitud uuringu lõppraport.

Lahtiütlus: Raportis väljendatud vaated ja arvamused kuuluvad autoritele ning ei esinda tingimata Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse, Eesti välisministeeriumi või teiste asutuste ametlikku seisukohta.

ISSN 2228-0529

ISBN 978-9916-709-42-9 (trükk)

ISBN 978-9916-709-43-6 (pdf)

© Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus
Narva mnt 63/4, Tallinn 10120, Eesti
info@icds.ee, www.icds.ee

SISUKORD

Autoritest	III
Kokkuvõte	IV
Summary in English	V
Sissejuhatus	1
1. Ülevaade globaalsest ja Eesti arengukoostööst	1
1.1. Milleks teha arengukoostööd?	1
1.2. Kust tuleb raha?	3
1.3. Kuhu läheb raha?	6
1.4. Kes teevad arengukoostööd?	8
2. Arengukoostöö ülemaailmsed suundumused	9
2.1. Uued trendid	9
2.2. BRICS-i riikide arengukoostöö poliitika	12
2.2.1. Venemaa	12
2.2.2. Hiina Rahvavabariik	13
2.2.3. India, Brasiilia ja Lõuna-Aafrika Vabariik	15
3. Euroopa võrdlusriigid	16
3.1. Rootsi	16
3.2. Leedu	17
3.3. Holland	18
4. Eesti arengukoostöö – kuhu edasi?	19
4.1. Mida teha?	19
4.2. Kuidas teha?	23
4.3. Kes saaksid seda teha?	25
5. Poliitilised soovitused	27
Allikad	30
Lisa	33

LÜHENDID

AKN	Arengukoostöö Nõukoda
AKT	arengukoostöö
BRICS	Brasiilia, Venemaa, India, Hiina, Lõuna-Aafrika Vabariik
CPVA	Projektide Majandamise Keskagentuur (Centriné projektų valdymo agentūra)
D4D	digitaalsus arengukoostöös (Digital for Development)
DAC	Arenguabi Komitee (Development Assistance Committee)
EDK	Eesti Diplomaatide Kool
eGA	e-Riigi Akadeemia (e-Governance Academy)
ESTDEV	Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus (Estonian Centre for International Development)
HARNO	Haridus- ja Noorteamet
IMF	Rahvusvaheline Valuutafond (International Monetary Fund)
KIK	Keskkonnainvesteeringute Keskus
KRT	kogurahvatulu
ODA	ametlik arengurahastus (Official Development Assistance)
OECD	Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon
PVV	Vabaduspartei (Partij voor de Vrijheid)
SIDA	Rootsi Rahvusvahelise Arengukoostöö Agentuur (Swedish International Development Cooperation Agency)
TAIEX	tehniline abi ja teabevahetus (Technical Assistance and Information Exchange)
UNDP	ÜRO Arenguprogramm (United Nations Development Programme)
UNICEF	ÜRO Lastefond (United Nations Children's Fund)
USAID	USA Rahvusvahelise Arengu Agentuur (United States Agency for International Development)

AUTORITEST

MERILI ARJAKAS

Merili Arjakas on Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur ning ajakirja Diplomaatia peatoimetaja. Ta keskendub Euroopa Liidu ja Euroopa riikide uurimisele. Ennekõike huvitab teda sise- ja välispoliitiliste tegurite koosmõju riiklikule poliitikale ning omakorda selle mõju ühiskondadele Euroopas ja Lähis-Idas. Tal on rahvusvaheliste suhete magistrikraad *cum laude* Tartu ülikoolist. Lisaks on ta süvenenud Iisraeli-Palestiina konflikti eripäradesse Heebrea ülikoolis Jeruusalemmas ja USA välispoliitikasse George Masoni ülikoolis Virginias.

HILLE HANSO

Hille Hanso on Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse koosseisuväline teadur, Istanbulis resideeruv uurija ja analüütik. Tema artikleid, intervjuusid, esseesid ja kommentaare on avaldanud nii Eesti kui ka välismaised meediaväljaanded. Hille ekspertis hõlmab Türgi ja Lähis-Ida riikide sise- ja välispoliitikat, rahvuslust, julgeolekut ja kaitset piirkondlikus kontekstis ning vähemusi ja sunnitud migratsiooni Lähis-Idas. Tal on magistrikraad rahvusvahelistes suhetes ja Lähis-Ida uuringutes Istanbuli Bilgi ülikoolist.

KAI KAARELSON

Kai Kaarelson on Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur. Ta on töötanud Eesti välisministeeriumis 1997. aasta märtsist. Ta on teeninud suursaadikuna Leedus, Gruusias ja Armeenias; diplomaadina Eesti alalistes esindustes Euroopa Liidu juures ning ÜRO juures ja vahetusdiplomaadina Soome välisministeeriumis. Ministeeriumis on ta olnud erinevatel ametikohtadel poliitikaosakonnas, EL-i osakonnas ning poliitika planeerimise osakonnas. Kai on töötanud ka välisosakonna juhatajana Vabariigi Presidendi Kantseleis. Tal on rahvusvaheliste suhete magistrikraad Tampere ülikoolist.

IVAN U. K. KLYSZCZ

Ivan U. K. Klyszcz on Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse teadur. Tema uurimishuvid hulka kuuluvad Venemaa välispoliitika ja Euraasia territoriaalne autonoomia. Tema teadustööd on avaldatud eelretsenseeritud ajakirjades Nationalities Papers ja Problems of Post-Communism. Ivan Klyszcz on kaitsnud Tartu ülikoolis rahvusvaheliste suhete doktorikraadi. Ta on omandanud magistrikraadi nii Glasgow' ülikoolist kui ka Tartu ülikoolist. Lisaks on ta end täiendanud Moskvas ja Méxicos.

SOLVEIG NIITRA

Solveig Niitra on rahvusvaheliste suhete ja regiooniuuringute magistritudeng Johan Skytte poliitika-uuringute instituudis Tartu ülikoolis. Tal on arenguabi valdkonnast praktiline kogemus vabatahtlikust tööst Mosambiigis ja Palestiina Läänekaldal. Solveig kaitses bakalaureusetöö teemal „Hiina Rahvavabariigi ja Ameerika Ühendriikide poolt Aafrika riikidele 21. sajandil antud arenguabi võrdlus Etiopia näitel” ning uurib magistritöös Hiina ja USA investeerimispoliitika mõju rantjeeriikide funktsionaalsusele.

KOKKUVÕTE

Arengukoostöö on riikide jaoks pehme jõu tööriist, mille abil levitatakse oma väärtusi, tugevdatakse suhteid partnerriikidega ja vähendatakse globaalset vaesust. Rahvusvahelise poliitika seniste normide ja jõujoonte muutumine avaldab mõju ka globaalsele arengukoostööle, mistõttu on oluline analüüsida Eesti senist arengukoostööd ja selle tulevikusuundumisi.

Esiteks on riikide kahepoolne arengukoostöö muutumas taas üha enam huvide- ja äripõhiseks. Ka lääneriikide arengukoostööd kujundab aina rohkem soov müüa oma teenuseid ja kaupu. Seda illustreerib tõsiasi, et Rootsi kui üks olulisem Euroopa Liidu doonorriik keskendub järjest rohkem enda ekspordi edendamisele. Samuti loodetakse, et maailma lõunapoolsete riikide majanduskasv pakub lahendusi maailma põhjapoolsete riikide turvalisuse ja heaoluga seotud probleemidele (sh ränne). Teine tähtis trend on ebademokraatlike doonorriikide üha märgatavam esiletõus, kusjuures nad ei soovi arengukoostöö kaudu võimestada kohalikke elanikke, vaid kinnistada või laiendada oma mõjusfääri. Seetõttu on negatiivne, et mitu lääneriiki, sh suurim doonorriik USA, on võtnud kursi arengurahastuse olulisele kärpimisele, mis jätab rohkem ruumi Hiinale ja teistele riikidele, kes pakuvad läänelikule valitsemistavale alternatiivi.

Eesti on arengukoostöös seni peamiselt keskendunud oma üleminekukogemuse edasiandmisele sellistele riikidele nagu Ukraina, Gruusia ja Moldova, kes on Eesti õppetundide vastu huvi tundnud ning kelle areng mõjutab otseselt meie enda julgeolekut. Reformikogemuse alla kuuluvad nii demokraatia, õigusriigi kui ka ettevõtluskeskkonna edendamine, samuti oleme tähelepanu pööranud haridusalasele arengukoostööle. Sellele on lisandunud Eesti digiriigi ja -hariduse kohta kogemuste jagamine, milles teeme arengukoostööd Aafrika riikidega. Uueks teemaks on Eesti haridusmudeli eksport, sest kvaliteetse hariduse järele on maailmas suur nõudlus, ehkki Eestis ei ole veel välja kujunenud üleriigilist konsensust valdkonna prioriteetsuse ja sobivate tegijate kohta.

Eesti arengukoostöö eesmärk on selgelt olnud toetada sihtriike ja nende elanikke. Samas on arengukoostöö olnud Eesti jaoks vahend, millega edendada meie enda julgeolekut, mainet ja majandus-huve. Eesti arengukoostöö ressursid on võrreldes suuremate doonorriikidega väga piiratud, aga meie arengukoostööl on oma tugevused, mida tasuks meil endal suuremal määral teadvustada ning millele tuleks ka maailmas rohkem tähelepanu juhtida. Teeme tihedat kahepoolset ja võrdlemisi vähe killustatud arengukoostööd, milles kasutame ära oma eeliseid: digitaliseerimist, paindlikkust, isiklikku lähenemist, madalaid koordineerimiskulusid ja oma reformikogemust.

Seega ongi Eesti arengukoostöö seni keskendunud n-ö targale koostööle (reformidele, IT-le, haridusele) ja inimarengu toetamisele keskmise sissetulekuga riikides. Seda peaks edaspidi jätkama, mitte keskendumata taristu ehitamisele kõige vaesemates riikides. Ukraina ülesehitus on erand, kuna näitame ühena esimestest eeskuju teistele ja toetame olulist julgeolekupartnerit.

SUMMARY IN ENGLISH

Development cooperation is a tool of soft power for states that enables them to promote their values, build relationships with partner states, and reduce global poverty. Since development cooperation is impacted by changes in the norms and power dynamics of international politics, it is essential to analyse Estonia's use of development cooperation up to now and the directions it may take in the future.

Firstly, bilateral development cooperation is becoming more interest- and business-based. Western countries' development cooperation is more and more shaped by the goal of promoting their own goods and services. For example, Sweden—one of the European Union's key donor countries—is increasingly focusing on its exports. At the same time, economic growth in the Global South is expected to offer solutions to the Global North's security and welfare challenges, including migration. Another significant trend in the area is the growing influence of non-democratic donor countries that use development cooperation not to empower local populations but to consolidate or expand their spheres of influence. This shift is exacerbated by substantial cuts in development aid budgets in several Western countries, including the United States—the largest contributor to aid—which leaves more room for China and other states offering an alternative to Western governance models.

Estonia has primarily focused its development cooperation on sharing its transition experience with countries such as Ukraine, Georgia, and Moldova, who have shown interest in the lessons Estonia's example can offer and whose development directly affects Estonia's security. These reform efforts include the promotion of democracy, the rule of law, and a favourable business environment, along with a strong emphasis on education-related development cooperation. More recently, Estonia has expanded its efforts to share its expertise in digital governance and digital education, particularly with African countries. A new area of focus is the export of Estonia's education model, which might help address the high global demand for quality education, though there is still no national consensus on what the priorities in this sector should be and who the key actors are.

The overarching aim of Estonia's development cooperation has been to support target countries and their populations. At the same time, it has also served as a means to advance Estonia's own security, reputation, and economic interests. Compared to larger donor countries, Estonia's development cooperation resources are limited, yet it has distinct strengths that should be better recognised internally and more widely promoted internationally. Estonia conducts strong bilateral development cooperation with relatively little fragmentation, in which it takes advantage of its strengths: digitalisation, flexibility, personal engagement, low coordination costs, and reform expertise.

Thus far, Estonia's development cooperation has focused on so-called smart cooperation—supporting reforms, IT, and education, particularly in middle-income countries. This approach should continue rather than shifting towards infrastructure development in the world's poorest nations. The reconstruction of Ukraine is an exception, where Estonia is both taking a leading role that sets an example for others and supporting a key security partner.

SISSEJUHATUS

Maailma jõujoonte tasakaal on praegu tektoonilises muutumises, mis mõjutab ka arengukoostöö (AKT) olemust. Samas ei ole arengukoostöö olnud kunagi staatiline, vaid on aja jooksul teisenenud üsna palju. Välisministeeriumi tellimusel valmis Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse uurimus, mille eesmärk oli vaadelda tänapäeva arengukoostöö globaalset suundumusi ning nende mõju Eestile, võttes arvesse Eesti enda arengukoostöö nüüdisaja eesmärke.

Eestil on suhteliselt noore doonorriigina head eeldused kohaneda ülemaailmsete trendidega ning tegutseda paindlikult, et anda eeskuju teistele riikidele. Eesti temaatilised ja geograafilised eelistused peavad olema läbi mõeldud lähtuvalt muutuvast rahvusvahelisest keskkonnast. Kriitilist analüüsi vajavad ka arengukoostöö seosed julgeoleku ja ärihuvidega.

Arengukoostööd on seni vähe kajastatud Eesti rahvusvahelise poliitika alastes teadusuuringutes ja aruteludes. Samuti on seda teemat napilt käsitletud laiemas avalikus debatis ning Eesti inimeste teadlikkus arengukoostööst on teiste Euroopa riikidega võrreldes kõige väiksem. Samas on AKT oluline osa Eesti välispoliitikast, mille peale kulutatakse üksjagu riigi ressursi (101 miljonit eurot ehk 0,28% kogurahvatulust 2023. aastal). Üks uurimuse eesmärke ongi aidata kaasa arengukoostöö puudutava ühiskondliku teadlikkuse suurendamisele ja avaliku arutelu elavdamisele.

Raporti neljas peatükis analüüsitakse arengukoostöö olemust nii maailmas kui ka Eestis, AKT ülemaailmseid suundumusi ja geostrateegilist dünaamikat AKT kui tööriista kasutamisel, Euroopa võrdlusriikide kogemusi ning Eesti AKT kujundamise võimalusi. Uurimus põhineb teaduskirjandusel, AKT-d käsitlevatel avalikel dokumentidel ja poolstruktureeritud intervjuudel arengumaades tegutsevate Eesti ekspertidega, AKT valdkonna rahvusvaheliste uurijatega ning Rootsi ja Leedu välisministeeriumi esindajatega. Intervjueeritute nimekiri on toodud raporti lõpus. Lisaks esitame poliitilised soovitusused Eesti AKT tulevaseks planeerimiseks.

1. ÜLEVAADE GLOBAALSEST JA EESTI ARENGUKOOSTÖÖST

1.1. MILLEKS TEHA ARENGUKOOSTÖÖD?

Arenguabi tähendab doonorriikide rahalist või materiaalselt toetust sihtriikidele, et nende majandust arendada ja kohalike elanike heaolu suurendada. Riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid rahastavad arengut eelkõige toetusena, mõnikord ka laenuna. Kuivõrd ajalooliselt on arenguabi probleemiks olnud selle suunatus ülevalt alla, mille puhul ei peetud oluliseks sihtriikide võrdväärset kaasamist ja pikaajalise partnerluse loomist, on lääneriigid täiustanud oma lähenemist ja panevad nüüd rõhku arengukoostööle. Nagu nimestki näha, on selle siht doonor- ja sihtriikide pikaajaline koostöö jätkusuutlike arenguprojektide elluviimiseks, et vastata muutuva maailma väljakutsetele: globaliseerumisele ja selle tagasilöökidest, geopolitiliste jõujoonte muutumisele ning kliimamuutuse tähtsuse kasvule.

Majanduslik heaolu on jätkuvalt arengukoostöö üks eesmärke, ent tänapäeva arengukoostöö käsitlemise hulka kuulub ka demokraatia edendamine ning inimõiguste ja keskkonnakaitse. Arengukoostöö peegeldab nii solidaarsust ja moraalselt vastutustunnet kui ka püüdlust suurendada rahvusvahelist koostööd, mis looks stabiilsema ja turvalisema keskkonna. Samas ei ole arengukoostöö tingimata altruistlik, vaid võib olla välispoliitiline tööriist doonorriigi väärtuste ja huvid kaitseks.

Maailmas hakati arengule süsteemsemalt tähelepanu pöörama pärast Teist maailmasõda, kui arenenud maad muutsid maailma lõunapoolsetes riikides korduvalt majandusmudelite struktuuri, mis mõjutas arenguriike enamasti negatiivselt.¹ 1960.–70. aastatel püüdlisid paljud arenguriigid isemajandamise ja industrialiseerimise poole, kuid 1980. aastatel muutsid lääneriigid neoliberaalse majanduspoliitika põhimõtted arengukoostöö tingimuseks, mistõttu tabas paljusid arenguriike enneaegne deindustrialiseerumine ja majanduslangus.²

Esialgu andsid rikkad riigid arenguabi selgelt katse ja eksituse meetodil ning arenenud riikide endi majandushuvide järgi – loodeti, et arenguriikide majandusareng muudab maailma turvalisemaks ning elavdab kaubandust. Osaliselt oli arenguabi tingitud Euroopa koloniaalsest minevikust, mis tõi ühelt poolt kaasa soovi endist alluvussüsteemi säilitada, aga teisalt ka vastutustunde ja Teise maailmasõja järgse idealismipuhangu.³ Kui algselt käsitleti arengut vaid majandusliku heaolu vaatepunktist, siis tänapäeval on selle käsituses edasi liigutud ning puhtakujulise arenguabi asemel keskendutakse omavahelisele koostööle. Samuti on eesmärgiks võetud demokraatia, inimõigused, detsentraliseeritus ning paljud teised väärtused, mis võivad kohati minna vastuollu traditsioonilise arengueesmärgi ehk majanduskasvuga.⁴

Mitmesugusest kriitikast hoolimata on arenguabi ja -koostöö toel saavutatud maailmas palju häid tulemusi. Isegi kui nende otsest seost arenguabi ja -koostööga on keeruline mõõta, võib teatud mõju eeldada. Esiteks on äärmises vaesuses elavate inimeste osakaal 1970. aastatest saati silmapaistvalt vähenenud. Teiseks on märgatavalt paranenud maailma **rahvas-tiku tervisenäitajad**. Nagu ka äärmise vaesuse puhul, ei ole tervishoid paranenud riikide vahel ja sees ühtlaselt ning on kohti ja inimrühmi,

kelleni tuleb veel jõuda. Siiski on trend positiivne. Seda on näha ka üleilmse keskmise oodatava eluea pikenedes: eeldatav eluiga oli 1970. aastal 56,49 eluaastat ja 2024. aastal 73,33 eluaastat.⁵

Sama võime öelda **hariduse** kohta. 1950. aastatel hakkas kirjaoskuse tase maailmas tõusma: 1960. aastal oli maailma rahvastikus kirjaoskajaid 42%, 1983. aastal 70% ja tänapäeval 87%, mis näitab, et kogu maailmas oskab kirjutada peaaegu üheksa inimest kümnest.⁶ Senine edu tähendab omakorda seda, et ainuüksi kirjaoskus ei anna enam inimestele tööturul eeliseid, mistõttu tuleb mõelda kesk- ja kõrghariduse kättesaadavuse toetamisele. Uusi lootusi on pandud digitaliseerimisele, paremale koostööle ja loovale mõtlemisele nii maailma põhjapoolsetes kui ka lõunapoolsetes riikides. Näiteks on tehnoloogia ja sotsiaalmeedia muutunud tavaliseks abivahendiks isegi põllumajandustoodangu müümisel.

Vaesuse vähendamine ja inimeste pühivajaduste tagamine on jätkuvalt arengukoostöö keskmes. See on kirjas näiteks ÜRO **kestliku arengu tegevuskavas aastani 2030**. Tegevuskava põhineb eelmise, 2015. aastani koostatud arengukava eesmärkidel ja tulemustel. ÜRO hinnangul on globaalsel tasandil edenenud näiteks laste suremuse vähendamises, HIV/AIDS-i vastu võitlemises ning puhtale veele, energiale ja mobiilsidevõrkudele ligipääsu tagamises.⁷ Samas on eesmärkidest vaid 17% puhul edasi liigutud ettemääratud tempos, teiste puhul on sihte saavutatud aeglasemalt, kui planeeriti, või saadud tagasilööke.⁸ Seega on ette näha, et nagu ei õnnestunud täita kõiki võetud sihtmärke 2015. aastaks, ei jõuta ka uue kestliku arengu tegevuskava puhul paljusid ambitsioonikaid eesmärke 2030. aastaks saavutada. Takistuseks on olnud Covid-19 pandeemia, sõjad ja kliimamuutused, mis on abivajajate hulka kasvatanud.

¹ Frederick Cooper, *Africa since 1940: The Past of the Present*. New Approaches to African History, Cambridge University Press, 2002.

² Zinabu Samaro Rekibo, „The Economics of Late Development, Industrialization and Economic Integration: with Case Studies of Ethiopia,“ TTÜ Kirjastus, doktoritöö, 2018.

³ Daron Acemoglu *et al.*, „The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation,“ *The American Economic Review*, Vol. 91, nr. 5, 2001, lk. 1369–1401.

⁴ Eve Parts, *Arenguökonomika*, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2000.

⁵ Macrotrends.net, [‘World Life Expectancy 1950-2025’](#).

⁶ Katharina Buchholz, [‘This is how much the global literacy rate grew over 200 years,’](#) World Economic Forum, 12.09.2022.

⁷ ÜRO, [‘Progress towards the Sustainable Development Goals,’](#) 02.05.2024, lk. 3.

⁸ ÜRO, [‘With Less than One Fifth of Targets on Track, World Is Failing to Deliver on Promise of the Sustainable Development Goals, Warns New UN Report’](#).

Peale selle suureneb maailmas pidevalt lõhe tavapäraselt AKT eelarvesse kuuluva humanitaarabi pakkumise ja nõudluse vahel, kuna üha rohkem on looduskatastroofe ja inimtekkelisi kriise, mille mõju leevendamiseks kasutatakse humanitaarabi, et inimesi päästa. Humanitaarabi andmist mõjutab nii kõikuv rahastus kui ka tõsiasi, et abiorganisatsioonides töötamine on muutunud järjest ohtlikumaks töötajatele endile, sest maailmas toimuvates konfliktides – Ukrainast Gaza ja Sudaanini – pole sõdivad osapooled alati austanud humanitaarõiguse kohta käivaid Genfi konventsioone. Kui humanitaarabi- ja AKT-töötajate ohutust või ligipääsu konfliktialadele ei ole võimalik tagada, võidakse abiprogrammid enneaegselt peatada, nagu juhtus näiteks pärast Talibani võimuletulekut Afganistanis 2021. aastal, kui suur osa lääneriikide AKT-st lõppes seal põhimõtteliselt üleöö.

Kui oleme vastutustundlik riik, kes aitab teisi, võime oodata, et vajadusel aidatakse ka meid

Eesti AKT lükati käima aastal 1998, mil alustasime väikeste ettevõtmistega Ukrainas, püüeldes ise Euroopa Liitu, NATO-sse ja teistesse arenenud riikide klubidesse ning soovides muutuda üha enam julgeoleku tarbijast selle pakkujaks.⁹ Tänapäeval on Eesti suure rahvusliku kogutoodangu ning kõrge inimarengu indeksiga riik, kelle vähest panustamist AKT-sse arenenud maailmas tõenäoliselt ei mõistetak. Seega on üks suurimaid motivaatoreid AKT-sse investeerimisel olnud just Eesti riigi **mainekujundus**, mille relevantsus ei ole kuhugi kadunud. Selle kaudu tulevad omakorda mängu **julgeolekuhuvid**. Kui oleme vastutustundlik riik, kes aitab teisi, võime oodata, et vajadusel aidatakse ka meid. Reeglid, mis kehtivad inimühiskonnas, kehtivad ka riikide vahel – enesekeskseid ei sallita, koostöö ja sõbralikkus aitavad rasketes oludes ellu jääda.

Väikesele riigile on julgeolekuhuvid alati primaarsed ja sellest lähtuvalt valiti ka välja Eesti jaoks prioriteetsed AKT riigid: alates 2006. aastast, mil meie AKT muutus süsteemsemaks, keskendusime eelkõige EL-i idapoolsetele naaberriikidele (**Ukraina, Moldova ja Gruusia**), kelle areng peaks kõige otsesemalt toetama

meie enda turvalisust. Toona lisandus prioriteetsete riikide sekka ka **Afganistan**, kus tegutsesime koos liitlastega nii sõjalisel kui tsiviilriindel. Lisaks on meie välispoliitika prioriteediks olnud soov edendada meie enda ja sihtriikide majandust ning arendada suhteid kolmandate riikidega (mis muutus eriti oluliseks seoses Eesti liikmesusega ÜRO Julgeolekunõukogus). Siin tuleb mängu **Aafrika**, sest selle maailmajao arengu kaudu panustame maailma arengutasemesse üldisemalt. Eesti AKT-d on alati iseloomustanud ka **väärtuspõhisus** – edendame AKT kaudu demokraatiat, õigusriiki ja inimõiguste kaitset, mis on omakorda tingitud meie usust rahvusvahelisse õigusesse ja korda.

1.2. KUST TULEB RAHA?

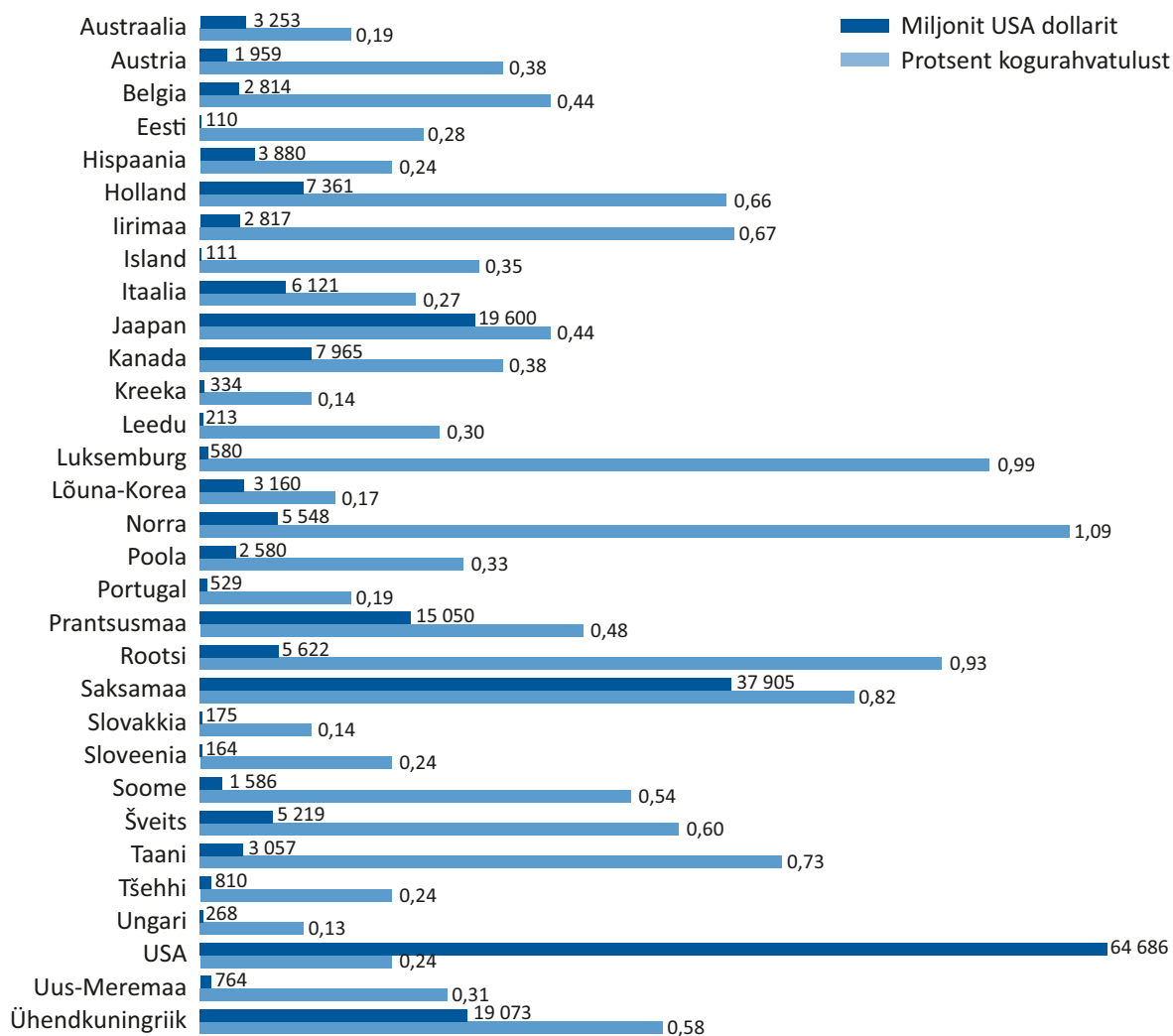
Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) arenguabi komitee (DAC) on OECD peamine organ, mis koordineerib organisatsiooni arenguabi poliitikat. Sellega kehtestatakse ametliku arengurahastuse suunised ning edendatakse abi tõhusat eraldamist, läbi paistvust ja vaesuse vähendamist. DAC jälgib abi suunamist ja seab doonorriikidele ametlikud arengukoostöö eesmärgid. AKT heaks eraldasid maailma suurimad doonorriigid ehk DAC-i liikmed 2023. aastal kokku **223,2** miljardit dollarit,¹⁰ vajadust abi järele hinnatakse aga triljonites ning see kasvab pidevalt.

DAC-i suurim arenguabi doonorriik oli 2023. aastal jätkuvalt **USA** 63,69 miljardi dollariga. Järgnesid **Saksamaa** 37,9, **EL-i institutsioonid** 26,87, **Jaapan** 19,6, **Suurbritannia** 19,7, **Prantsusmaa** 15,5, **Kanada** 7,97, **Holland** 7,36, **Itaalia** 6,12, **Rootsi** 5,62, **Norra** 5,55, **Šveits** 5,22, **Hispaania** 3,88, **Austraalia** 3,25, **Lõuna-Korea** 3,12, **Taani** 3,06, **Iirimaa** 2,82, **Belgia** 2,81, **Poola** 2,58, **Austria** 1,96, **Soome** 1,59, **Tšehhi** 0,81, **Uus-Meremaa** 0,76, **Luksemburg** 0,58, **Portugal** 0,53, **Kreeka** 0,33, **Ungari** 0,27, **Leedu** 0,21, **Slovakkia** 0,18, **Sloveenia** 0,16, **Island** 0,11 ja **Eesti** 0,11 miljardi dollariga.

OECD ametliku arengurahastuse (ingl *official development assistance*, ODA) arvestusega tuleb AKT mainekujunduses alati arvestada. EL-i vanade liikmesriikide eesmärk on kulutada aastaks 2030 ODA-le 0,7% kogurahvatulust (KRT),

⁹ Eesti välisministeerium, 'Eesti arengukoostöö andmebaas'.

¹⁰ OECD, 'Official development assistance (ODA)'.

Riikide panus OECD ametlikku arengurahastusse 2023. aastal. Allikas: OECD

kuid selle eesmärgi on praeguseks saavutanud vaid üksikud. Riigid, kes liitusid EL-iga 2004. aastal või hiljem, on võtnud endale sihiks jõuda 2030. aastaks 0,33%-ni.¹¹ Protsendilise määratluse kasutamine tähendab seda, et kui KRT väheneb, kahaneb ka ODA, mistõttu on mitu riiki (nt Holland ja Rootsi) otsustanud KRT ja ODA lahutada ning eraldada arengurahastuseks kindla summa, sest nii ei saa arengukoostöö planeerimine kannatada. Arengurahastuse kärpimist võib oodata ka president Donald Trumpi teiselt administratsioonilt, ent veel pole teada, kas ja millist eeskuju see annab ülejäänud riikidele.

Iga riik langetab ise poliitilise otsuse, kas ta annab oma tegevusest teada OECD arvestuse

järgi kõlbuliku abina. Näiteks ei osale ODA arvestuses Hiina, Venemaa ja enamik BRICS-i riike, kes samuti abi annavad. Nende abi on sealjuures paljuski teistsuguse iseloomuga (vt 2.2. ptk).

Rahvusvahelistest organisatsioonidest on arengumaailmas suurimad tegijad EL ja ÜRO. 2021. aastal tutvustas EL investeerimisstrateegiat „Global Gateway“, mis on vastavuses ÜRO kestliku arengu tegevuskavaga ning Pariisi kokkuleppega. Strateegia raames on EL lubanud aastatel 2021–2027 investeerida 300 miljardit eurot AKT-sse – seni on paigutatud ligikaudu 150 miljardit Aafrika-Euroopa investeringute paketti ning 45 miljardit Aasia ja Vaikse ookeani ning Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonda. Global Gateway on kooskõlas G7 juhtide eesmärgiga käivitada väärtuspõhine, rangetele normidele vastav ning läbipaistev taristupartnerlus, et rahuldada ülemaailmseid

¹¹ EL võttis juba 2005. a ühise kohustuse kulutada 2015. a-ks ODA-le 0,7% KRT-st. Eesmärk jäi aga saavutamata ning 2015. a ülemkogu otsusega kanti sama eesmärk üle 2030. a-sse. Vanad liikmesriigid on lubanud püüda saavutada 0,7%, uued aga 0,33%.

taristu arendamise vajadusi.¹² Seetõttu kujutab algatus endast selget vastust BRICS-i riikide esiletõusule, eriti just Hiina algatusele „Üks vöönd, üks tee“.

ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 pandi 2015. aastal paika koostöös 193 valitsusega ning see koosneb kestliku arengu vallas 17 eesmärgist, mis jagunevad 169 väiksemaks eesmärgiks. Praegusel ajal teevad tegevuskava eesmärkide täitmiseks koostööd 162 riiki ja territooriumi ning ÜRO 37 agentuuri, fondi ja programmi.¹³ Tegevuskava eesmärkide täitmise jälgimiseks on ÜRO statistikakomisjon võtnud kasutusele ühtlustatud globaalsete näitajate raamistikku umbes 230 eraldiseisva mõõdikuga.¹⁴ Lisaks mitmele tippkohtumisele ja väljaandele avaldab ÜRO iga nelja aasta tagant kestliku arengu aruande, mis sisaldab poliitilisi soovitusi tulevikuks ning annab ülevaate senistest saavutustest.¹⁵ Arengu rahastamise raamistikud kirjeldavad ÜRO ressursside mobiliseerimise ja arengu rahastamise poliitikat, sealhulgas ametliku arenguabi rolli, erasektori kaasamist, kaubandust ja võlakergendust arengupüüdluste toetamisel.¹⁶

ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 täidavad mitmed erinevad allorganisatsioonid. Näiteks ÜRO Arenguprogramm (UNDP) on üks suurimaid ÜRO AKT agentuure, mis keskendub vaesuse kaotamisele, ebavõrdsuse vähendamisele, vastupidavuse parandamisele ja kestliku arengu edendamisele kogu maailmas. ÜRO **Majandus- ja Sotsiaalnõukogu** korraldab arengukoostöö foorumeid, mille põhiline eesmärk on hõlbustada doonor- ja abisaajariikide dialoogi ning selle kaudu parandada arenguabi kvaliteeti. AKT-s osaleb ka ÜRO Lastefond (UNICEF), mis töötab enam kui 190 riigis ja territooriumil, et päästa laste elusid, kaitsta nende õigusi ja aidata neil end teostada varasest lapsepõlvest teismeeani.

Arengukoostööga on tihedalt seotud ka **Bretton Woodsi institutsioonid**. Vaesuse vähendamise ja majanduskasvu usaldusfond on **Rahvusvahelise Valuutafondi** (IMF) peamine vahend

väikese sissetulekuga riikidele sooduslaenude andmiseks. Iga ühedollariline riiklik toetus võimaldab usaldusfondil anda abisaajariikidele null intressiga viiedollarilise laenu. Eesti panus usaldusfondi tegevusse oli 2024. aastal 0,5 miljonit dollarit. **Maailmapangas** on Eesti jaoks oluline Rahvusvaheline Arenguassotsiatsioon, mis on peamine vahend, mille kaudu Eesti toetab vähim arenenud riikide arengut. IMF-i ja Maailmapanga välja töötatud võla jätkusuutlikkuse raamistik aitab väikese sissetulekuga riikidel hallata oma võlataset, panustades samal ajal arengueesmärkide saavutamisse.¹⁷ Suure võlakoormusega vaeste riikide algatus tegeleb riikide võlakoorma kergendamisega ning selle tegevust toetab ka Euroopa Liit.¹⁸ Lisaks on märkimisväärselt kasvanud regionaalsed arengupangad, kes annavad peamiselt laene ja pakuvad mingil määral alternatiivi Bretton Woodsi institutsioonidele.

Eesti AKT raha tuleb riigieelarvest ning selle osakaal on võrdlemisi väike võrreldes teiste suuremate doonorriikide panusega EL-is. Eesti ODA on **0,28% KRT**-st, kusjuures kehtib suunis tõsta see **0,33%**-le aastaks **2030**. 2023. aastal oli Eesti ODA kõlbuliku abi suurus **101 miljonit eurot**, millest **46 miljonit** moodustas mitmepoolne ning **55 miljonit** kahepoolne koostöö. Mitmepoolne koostöö jagunes omakorda kolmeks: **38 miljonit** oli Eesti kohustuslik sisse-makse EL-i; **4,6 miljonit** eraldati ÜRO-le ja **4,6 miljonit** Maailmapangale. Kahepoolsest abist moodustas **31 miljonit** meie riigis elanud Ukraina pagulastele antud abi.

Riikliku sihtasutuse Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskuse (ESTDEV) käsutuses oli 2024. aastal **17,7 miljonit eurot** kahepoolseks arengukoostööks; välisministeerium jagas humanitaarabina u **3–4 miljonit** ja arengukoostöö vahendeid **3 miljoni** eest. Ukraina rahastus on viimastel aastatel olnud **9–14 miljonit** (sh humanitaarabi); Moldovat, Gruusiat, Armeeniat ja Valgevenet rahastati kokku pisut üle **1 miljoniga** ning Aafrikat samuti ligi **1 miljoniga**. 2022. aastal oli Eesti ODA tunduvalt suurem – 193 miljonit eurot –, kuna abi Eestis olnud pagulastele anti ajutiselt rohkem (samas on riiki tulnud põgenikele tehtud kulutusi lubatud arvesse võtta vaid põgeniku riigis viibimise

¹² Euroopa Komisjon, 'Strateegia „Global Gateway“', 01.03.2023.

¹³ ÜRO, 'United Nations Sustainable Development Group'.

¹⁴ ÜRO [resolutsioon 71/313](#), 06.07.2017.

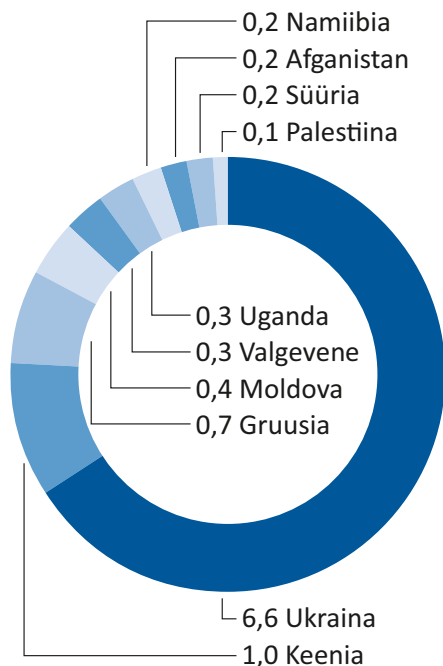
¹⁵ ÜRO, 'Global Sustainable Development Report', 2023.

¹⁶ ÜRO, 'Financing for Sustainable Development Report', 2024.

¹⁷ Maailmapank, 'Debt & Fiscal Risks Toolkit'.

¹⁸ Maailmapank, 'Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative', 09.05.2024.

esimese aasta jooksul). Humanitaarabi osakaal Eesti ODA kogumahust on umbes 4%.

Eesti toetus 10 suurimale AKT partnerile (miljon dollarit) 2022. aastal. Allikas: OECD

Eesti kasutab oma arengukoostöö eesmärkide elluviimiseks ka **Euroopa Liidu raha**. Eesti riiklike AKT institutsioonide jaoks on kõige lihtsam viis EL-i rahale ligipääsu saamiseks see, kui läbitakse **EL-i sambapõhise hindamise**¹⁹ protsess, mis sisuliselt tähendab lihtsamat juurdepääsu Euroopa Komisjoni raha kasutamisele. Näiteks e-Riigi Akadeemia (e-Governance Academy, eGA), mille käive oli 2023. aastal 19 miljonit eurot, kasutab juba praegu ligi 95% ulatuses EL-i rahastust, sealhulgas tänu sambapõhise hindamise edukale läbimisele 2021. aastal. Lisaks on EL-i käsutuses sellised vahendid nagu **mestimine**²⁰, **TAIEX**²¹ hea tava tutvustamiseks

¹⁹ Sambapõhine hindamine on sisuliselt nagu juhiluba EL-i raha lihtsamaks kasutamiseks. Institutsioone hinnatakse kuni üheksas valdkonnas, millest kuue läbimine on kohustuslik.

²⁰ Mestimine (ingl *twinning*) on EL-i naabruskonnale ja laienemisprotsessis osalevatele riikidele suunatud avaliku sektori koostööinstrument. Mestimisprojektid keskenduvad EL-i õigusaktide ülevõtmisele ja struktuursetele reformidele konkreetsetes sektorites, projektide kestus on keskmiselt aasta. Mestimise eest vastutab laienemise ja idanaabruse peadirektoraat.

²¹ TAIEX (Technical Assistance and Information Exchange) on kitsam tehnilise abi ja teabevahetuse vahend, millega toetatakse EL-i õigusaktide ülevõtmist ja rakendamist. Projektid on lühiajalisemad ja suunatud laiemale hulga riikidele.

sihtriikide riigisektoris ning **Euroopa tiimi algatus**, mis võimaldab EL-i liikmesriikidel jõupingutused ja vahendid ühendada, et edendada sihtriigis mõnda konkreetset valdkonda.

Eesti teeb tihedat koostööd ka ÜRO ja selle allorganisatsioonidega, mis aitavad meie kogemust võimendada nii lisaraha kui ka mõlema poole ekspertide kaasamisega. Peale selle kasutab Eesti üha rohkem ka **teiste doonorriikide raha**. Eesti on teinud koostööd näiteks järgmiste riikide ja asutustega: USAID (USA), Enabel (Belgia), GIZ (Saksamaa), SIDA (Rootsi) ning Prantsusmaa, Hispaania, Soome, Norra ja Kanada abiorganisatsioonid. Sellise rahvusvahelise koostöö kaudu saab kokku viia teiste riikide tahte teha AKT-d (nt mõnd konkreetset reformi) ja meie kogemusega eksperdid.

Juba praegu on mujalt saadava raha osakaal üsna suur ning see kasvab pidevalt. Eesti jaoks AKT-st tulenevat maine-, julgeoleku- ja majanduskasu ei ole võimalik rahas mõõta, kuid kokkuvõtvalt võib siiski eeldada, et AKT on meie riigi ja rahva jaoks kasumlik tegevus.

1.3. KUHU LÄHEB RAHA?

Suur osa **maailma** arengukoostöö rahast läheb sihtriikide taristu arendamisse. Eesti on nende Euroopa riikide seas, kes proovivad **inimarengusse** investeerimisega olukorda tasakaalustada, sest ebadeproportsionaalselt suured taristuinvesteeringud võivad inimarengut isegi pärssida, näiteks kui tammi, tee või silla ehitamiseks tõstetakse inimesed kodust välja.²² Vähim arenenud riikidesse ja taristusse on suunatud suur osa ebademokraatlike riikide vahenditest.

Aastakümnete jooksul on arengukoostöö diskussioonides olnud omaette küsimuseks see, kas AKT peaks kaasa tooma **demokraatia**. Tänapäeval leitakse Hiina ning mitme teise Ida-Aasia ja Araabia riigi näitel, et arengu ja demokraatia vahel ei ole otsest seost, mistõttu demokraatia tingimata ei taga ja autoritaarsus tingimata ei takista arengut. Samuti ei too demokraatlik valitsemine automaatselt kaasa paremaid majandusnäitajaid. Demokraatliku valitsemise puhul on aga elanikud rohkem kaasatud ning korruptsiooni vastu on hõlpsam võidelda.

²² Rekiso 2018.

See tõstatab küsimuse, kas ja milliseid projekte saame läbi viia ebademokraatlikes riikides. Seda probleemi ei ole suutnud lõpuni lahendada ükski lääneriik. Demokraatlik valitsemine on Eesti jaoks oluline väärtus, mida soovime globaalsel tasandil edendada; siiski ei pea iga projekt olema otse sihitud demokraatia arendamisele. Kui demokraatia tugevdamine sihtriigis ongi valitud peamiseks eesmärgiks, kasutatakse selleks tõhusaid projekte, mis on suunatud rahvavõimu põhialustele: kodanikuühiskonna toetamist, vabu ja õiglasi valimisi, meediavabaduse ja inimõiguste kaitset, samuti digiarengut. Lisaks saavutatakse selles valdkonnas rohkem, kui abi on suunatud pigem demokraatiseerumise toetamisele pikas perspektiivis kui tagasilanguse vältimisele lühiajaliselt.²³

Eesti AKT **aluspõhimõtted** on vajaduspõhisus, võrdväärne partnerlus, tulemustele orienteeritus ja partnerriigi omanditunne, mis tähendab seda, et igal sihtriigil on esmane vastutus oma arengustrateegia ja selle rakendamise eest.

Prioriteetsed valdkonnad on Eesti arengukoostöö strateegias (2024–2030) sõnastatud järgmiselt: demokraatia ja õigusriik, hea valitsemistava; majandusareng; kvaliteetne haridus; maailma keskkonna probleemide lahendamisele kaasa aitamine. Neile lisanduvad horisontaalsed teemad: sooline võrdõiguslikkus, e-valitsemine ja küberturvalisus.²⁴

Lihtsustatult võiks Eesti senise AKT kokku võtta ühe tegevusena, milleks on **reformikogemuse edasiandmine**. Selle alla kuuluvad demokraatia, õigusriigi ja ettevõtluskeskkonna edendamine, digitaliseerimine ja haridus. EL-i idapartnerlusriikides oleme lähenenud arengu toetamisele terviklikumalt, Aafrika riikides keskendunud aga peamiselt riiklikule digipöördele ja erinevate sihtrühmade digiharidusele.

Meie jaoks esmatähtsates **EL-i idapoolsetes naaberriikides** tegutsevad lääne doonorriigid võrdlemisi piiratult (on küll USAID, EL, ÜRO, arengupangad jt). EL-i liikmesriikide seisukohast vaadates oli tegu pigem Ida-Euroopa pärusmaaga, kuni Ukrainas algas täiemahuline

sõda, misjärel see riik tõusis paljude Euroopa riikide prioriteetide nimekirjas olulisele kohale.²⁵ Teised idapoolsed naaberriigid ei ole muutunud niivõrd tähtsaks.

Eestil on **AKT-s prioriteetseid riike praegu kaheksa**: neli EL-i idapartnerlusriiki ja neli Aafrika riiki. Nagu öeldud, valiti Eesti jaoks algselt esmatähtsad riigid välja selle järgi, et need mõjutaksid ka meie turvalisust kõige otsesemal viisil, samuti olid need riigid, kus saime rakendada oma üleminekukogemust. Alates 2006. aastast on prioriteetseteks idapartnerlusriikideks olnud **Ukraina, Gruusia ja Moldova**. Nüüdseks on prioriteetide nimekirja uuesti lisandunud **Armeenia**. Varem oli sihtriikide hulgas ka **Valgevene**, mis aga demokraatia taandarengu tõttu jäeti 2020. aastal välja. Praegu on samal põhjusel **Gruusia** prioriteetsus vähenemas. Kui demokraatia teeb riigis vähikäigu, jätkab Eesti sealse valitsusega koostöö tegemise asemel peamiselt sellega, et toetab kolmandat sektorit ja vaba meediat.

Kõige ulatuslikumalt – nii rahaliselt kui ka projektide hulga poolest – on Eesti toetanud Ukrainat, panustades reformidesse eri valdkondades alates põllumajandusest kuni justiitssektorini

Kõige ulatuslikumalt – nii rahaliselt kui ka projektide hulga poolest – on Eesti toetanud Ukrainat, panustades reformidesse eri valdkondades alates põllumajandusest kuni justiitssektorini. Pärast Venemaa täiemahulise sissetungi algust 2022. aastal on Eesti mitmekordistanud Ukrainale suunatud vahendeid. Eesti oli esimeste riikide seas, kes alustasid Ukrainas ülesehitust, soovides niimoodi näidata eeskujuga teistele. Seetõttu oleme ette võtnud enda jaoks mõnevõrra ebatavalisi tegevusi nagu Ovrutši lasteaias, Malõni silla ja Žõtomõri linna perekodude ehitus. See tähendab, et oma sihtregioonis Žõtomõri oblastis tegeleme ka ehituse, mitte ainult oskusteabe jagamisega. Ukraina on avanud uusi väärtuslikke võimalusi Eesti **erasektorile**.

Gruusias ja Moldovas on olnud tegevuste siht riigisektorit süsteemselt reformida (sh

²³ Niño-Zarazúa et al., 'Effects of Swedish and International Democracy Aid,' Expert Group for Aid Studies (EBA), 2020.

²⁴ Eesti välisministeerium, 'Arengukoostöö ja humanitaarabi strateegia 2024-2030,' 2024.

²⁵ 2022. a Ukrainasse suunatud ODA oli ühte riiki saadetud abi suuruse poolest ajalooliselt seni teine tulemus.

hariduses ja digisektoris) ja võimestada inimesi rohujuuresandil (sh kodanikuühiskonda tervikuna, eelkõige aga naisi ja lapsi). **Armee-nias** ja **Valgevenes** oleme halvematel aegadel püüdnud samuti demokraatlikke arengusuundi jõudumööda ja vastavalt võimalustele toetada vabakonna abistamise kaudu.

Aafrika on täna maailma kõige suurema kasvupotentsiaaliga manner, samas ka kõrgeima majandustegevuse riskiindeksiga. Aafrikas toimuv mõjutab otseselt kogu maailma, EL-i puhul mitte ainult ohtude (nt ränne), vaid ka võimaluste poolest. Seetõttu on EL-i vahetute naaberriikide järel Eestile kui vastutustundelisele Euroopa doonorriigile loogiline valik panustada Aafrika arengusse, sest selle piirkonna toetamine saadab olulise sõnumi meie liitlastele, partneritele ja maailma lõunapoolsetele riikidele. Eesti Aafrika-suunaline AKT laienes märgatavalt 2017. aastal, kui Eesti oli Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja ning tegi kampaaniat ÜRO Julgeolekunõukokku saamiseks. Aafrikas on meie jaoks **prioriteetseid riike neli**: Lõuna-Aafrikas asuvad suurema keskmise sissetulekuga riigid **Namiibia** ja **Botswana**; Ida-Aafrikas asuvad väiksema keskmise sissetulekuga riik **Keenia** ja vähim arenenud riik **Uganda**. Kõige tihedam on meie koostöö Keeniaga, kus ESTDEV-il on ka mõned kaastöölised.

Enne ESTDEV-i loomist oli Eesti fookus Aafrikas Mondo ja teiste MTÜ-de eestvedamisel kogukonnapõhisel toetusel: ettevõtlusel, naiste võimestamisel, haridusel jms. Nüüd on Aafrikas meie peamiseks tegevusvaldkonnaks **digiareng**. ESTDEV-i juhitud ettevõtmised on suunatud eelkõige avalikule sektorile ning neid viiakse ellu paljuski koostöös Eesti firmadega. Lisaks on MTÜ-d jaganud digiharidust erinevatele sihtrühmadele. Aafrikas kasutab Eesti peamiselt EL-i raha, osaledes näiteks **Euroopa tiimi algatuses D4D (Digital for Development)**, mis koondab digiarengukoostööst huvitatud riike ja mille projektid on tihti regionaalsed. Peale selle tegutsevad Mondo, Pagulasabi ja Eesti firmad mitmes teises Aafrika riigis, näiteks Angolas, Beninis, Ghanas, Rwandas, Sambias, Tansaania ja Lõuna-Aafrika Vabariigis (LAV). Eesti ettevõtted tegutsevad Aafrikas ka keskkonnahoiu vallas.²⁶ Eestil on Aafrikas vaid üks saatkond (Egiptuses) ning mitteresideeruv suursaadik,

kes on akrediteeritud Keeniasse ja LAV-i ning on ühtlasi Eesti kogu Aafrika erisaadik.

Eesti on teinud AKT-d veel mitmes riigis. Alates 2006. aastast oli meie AKT jaoks prioriteetne riik Afganistan, mis oli osalt tingitud Eesti väekontingendi osalemisest rahvusvahelistes julgeolekuabi jõududes ja diplomaatilisest esindusest Kabulis. 2021. aastast saadik on Afganistanis tegeletud peamiselt humanitaarabiga. Eesti MTÜ-d on pakkunud kahepoolset humanitaarabi veel mitmes riigis, näiteks Süürias, Liibanonis, Jordaania, Jeemenis ja Birmas.

1.4. KES TEEVAD ARENGUKOOSTÖÖD?

AKT koordineerimisüsteemid on enamikus EL-i riikides sarnased: poliitikat juhib välisministeerium või kaubandus- ja arengukoostööministeerium, projektide elluviimiseks on enamasti loodud eraldi agentuur või mitu agentuuri.

Eesti AKT-d reguleerivad välisshuttlemissaadus ning määrus „Arenge- ja humanitaarabi andmise tingimused ja kord“.²⁷ Valitsuse ja parlamendi roll arengukoostöös on võrdlemisi piiratud: valitsus piirdub peamiselt vaid riigieelarves AKT vahendite heakskiitmisega, riigikogu välisasjade komisjon kiidab heaks ka sihtriikide ja prioriteetsete teemade valiku. Samas ei erine see oluliselt teiste EL-i riikide praktikast.²⁸

Välisministeerium kujundab arengukoostöö poliitikat, haldab humanitaarabi vahendeid, koordineerib Eesti osalemist EL-i mestimisprojektides ja TAIEX-is ning hindab projektide mõju. Olulisim poliitikadokument on juba eespool viidatud **arengukoostöö ja humanitaarabi strateegia 2024–2030**. Arengukoostööks loodi 2021. aastal sihtasutus **ESTDEV**,²⁹ mis kasvas välja 2011. aastal loodud Idapartnerluse Keskusest. ESTDEV-i asutamise eesmärk oli viia Eesti AKT kvaliteedi poolest uude ajastusse,

²⁷ Määrus on parasjagu muutmisel.

²⁸ Nii mõneski EL-i riigis on parlamendil oluliselt suurem roll eelarve – ja seeläbi ka arengukoostöö eelarve – koostamises.

²⁹ ESTDEV-i ülesanne on hallata Eesti riigi arengukoostöö vahendeid, milleks korraldatakse voore ja hankeid, algatada ja juhtida konkreetseid projekte, leida teistest riikidest ja rahvusvahelistest organisatsioonidest toetuseks antavat raha ning luua juurde ja koordineerida eksperditeadmisi.

²⁶ Nt Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) ja Eesti Rohetehnoloogia Liit.

milleks sooviti projektide haldamine suunata välisministeeriumist välja. Rahandusministeerium vastutab peamiselt Eesti AKT sissemaksete eest rahvusvahelistesse finantsinstitutsioonidesse. Projektidesse panustavad mitmed ministeeriumid ja nende allasutused,³⁰ samuti Tallinna ja Tartu ülikoolid. Aina rohkem kaastakse AKT-sse **erasektorit** – lisaks IT- ja koolitufirmadele löövad näiteks Ukrainas kaasa mitmed ehitusettevõtted.

AKT-s osaleb ulatuslikult **kolmas sektor**. Suurimad tegijad on e-Riigi Akadeemia ning MTÜ-d Mondo ja Pagulasabi. Väiksemaid aktiivselt projektides osalevaid MTÜ-sid on umbes 30. Mitmel suuremal MTÜ-l on oma esindajad sihtriikides. Kolmanda sektori tegijaid ühendab Arengukoostöö Ümarlaud, mis annab ühtlasi välisministeeriumile nõu poliitika kujundamises. 2024. aasta sügisel tuli välisministeeriumi eestvedamisel esmakordselt kokku Arengukoostöö Nõukoda (AKN), mis koondab kokku kõik Eesti AKT tegijad. Nõukojal on suur potentsiaal olla tulevikus hea foorum nii poliitika kujundamiseks kui ka AKT tõhustamiseks. ESTDEV jagab AKT jaoks vahendeid peamiselt voorude, kaasrahastamisvoorude ja hangetega.³¹ Sihtriikide projektipartneriteks on kõikide sektorite esindajad ning koostööd ei tehta tingimata ainult kahe riigi, kahe äri või kahe MTÜ vahel, vaid kombineeritult. Eesti inimeste teadlikkus AKT-st ja toetus sellele oli 2023. aastal eurobaromeetri järgi EL-i liikmesriikide seas kõige väiksem.³²

³⁰ Eraldi saab esile tõsta kliimaministeeriumi ja KIK-i, kellel on eraldi arengukoostöö voor, mille kaudu rahastatakse kliima- ja keskkonnaprojekte arenguriikides.

³¹ Partnerluse kaasrahastamisvoor on mõeldud neile, kellel on vaja lisada mujalt maailmast pärit rahale kodumaine panus. Hanked on enamasti suunatud riigisektorile konkreetsete ESTDEV-i projektide elluviimiseks, voorud aga vabakonnale ning erasektorile.

³² Eurobaromeeter, 'EU citizens and development cooperation,' 2023, lk. 9.

2. ARENGUKOOSTÖÖ ÜLEMAAILMSED SUUNDUMUSED

2.1. UUED TRENDID

Ühes rahvusvahelise süsteemi muutumisega toimuvad olulised muudatused ka arengukoostöö sisus ja eesmärkides. Selles peatükis kirjeldavad arengukoostöö proovikive, võtmeküsimusi ja suundumusi AKT uurijad ja eksperdid, keda uurimuse jaoks intervjueriti. Peatüki lõpus antakse ülevaade BRICS-i riikide arenguabi poliitikast.

Esmalt leiavad intervjueritavad, et maailma jagamine keskuseks ja perifeeriaks (koos eesmärgiga muuta perifeeria keskuse sarnaseks) on aegunud. Selles kontekstis on doonorriigi jaoks oluline enda jaoks paika panna, mida arengukoostööks loetakse ning **mida peetakse eduks või ebaõnnestumiseks**. Kas arengukoostöö on suure sissetulekuga riikide kohustus vaesemate ees või lihtsalt välispoliitiline tööriist, mis aitab tugevdada liitlas- ja kaubandus-suhteid ja laiendada poliitilist mõju? Kas abi peetakse hoopis terrorismivastase strateegia ja julgeolekupoliitika osaks? Lühidalt öeldes peab doonorriik teadma, millised on tema antud rahastuse tegelikud eesmärgid ning keda see tegelikult teenib: kas doonorriiki ennast, sihtriigi eliiti, sihtriigi kohalikke elanikke, rahvusvahelisi abitöötajaid, sihtriigi noorte koolitatud abitöötajate rühma või kedagi hoopis muud.

Üleilmne arengukoostöö on taas selgemalt muutumas üheks rahvuslike huvide teostamise tööriistaks ja doonorriigi erasektorile turu loomise vahendiks

Abiandjapoolne **täpne ja aus määratlus** ning põhiküsimustele vastuste otsimine on suuna kätte näitamiseks kasulik. Ka Eesti peab endale aru andma, mil määral antakse abi abisaaja vajaduste ning mil määral Eesti vajaduste täitmiseks, st seoses meie enda rahvuslike huvide või vaadetega. See on oluline kaalutus, sest mitmed intervjueritavad väidavad, et abi, mis lähtub doonorriigi, mitte sihtriigi vajadustest, on tavaliselt ebaefektiivne. Samal ajal on näha, et üleilmne arengukoostöö on taas selgemalt muutumas üheks rahvuslike huvide

teostamise tööriistaks ja doonorriigi erasektorele turu loomise vahendiks.

Intervjueeritavad tõstavad esile, et osa doonorriike kujundab endiselt programme ja muid sekkumisviise ning täiustab olemasolevaid plaane lähtuvalt enda bürokraatiast ja huvidest, kaasamata kohalikke põhjalikumalt planeerimisse ning tehes kõike lühiajalise rahastuse kammitsas. Pärast Teist maailmasõda oli pikka aega piisavalt AKT sihtriike, kes olid üldjoontes edusammudest huvitatud ja tahtsid doonorriikide ressursse hästi kasutada. Niisugustes tingimustes töötasid hästi tõenduspõhised meetodid, millega sai projektide tõhusust kasvatada. Tänapäevaks on paljud varem koostööst huvitatud riigid teinud edusamme ega vaja enam abi. Järele on jäänud riigid, kus olukord on väga komplitseeritud või kus juhtkond ei ole muutustest huvitatud. Doonorriikide lähenemine ei tohiks lähtuda šabloonidest, kuna ühesuguste meetodite kasutamine erinevates oludes ei tööta. Tõhususe mõõtmine pole lahendus, kui ei tunta kohalikke olusid. Võiks olla loominguiline ja mõelda, kas ja kuidas teha arengukoostööd kohtades, kus kohalikul eliidil puuduvad stiimulid püsiva muutuse esilekutsumiseks, sest see on ühel või teisel viisil neile ebavajalik või isegi kahjulik.

Kõik intervjueeritavad toovad välja **kliimamuutused ja keskkonnakaitse**. On oluline märkida, et suurimad kasvuhooonegaaside tekitajad on endiselt maailma põhjapoolsed riigid ja BRICS-i riigid. See loob nõiaringi, kus sagenevate looduskatastroofide tõttu vajadus arenguabi järele ainult suureneb. Kliima soojenemisest mõjutatud kõrbestumine ja looduskatastroofid hävitavad eeskätt just väikese ja keskmise sissetulekuga riikides taristut ning inimeste kodusid ja elatusallikaid, muutes need riigid piirkonniti elamiskõlbmatuks ning lükates üha rohkem inimesi allapoole vaesuspiiri. Abiprogrammidest üksi ei ole kasu, kui tegelikult luuakse järjest juurde ulatuslikku vajadust abi järele. Paljud EL-i riigid tegelevad AKT raames kliimakesksete abiprogrammidega, aga kuigi EL tervikuna on maailmas praegu veel suuruselt neljas kasvuhooonegaaside tekitaja, mõjutab Euroopa ülemaailmset olukorda oluliselt vähem kui Hiina, USA ja India.³³ Võib oodata, et uus USA administratsioon on kliimaküsimuste lahendamises

passiivne.³⁴ ÜRO kliimakonverentsi COP29 läbi-rääkimistel võtsid maailma riigid endale kohustuse suurendada kliimaalast AKT-d 300 miljardi dollarini,³⁵ kuid ka siin on tegelik vajadus rahastuse järele triljonites, mida arenguriigid ise ei ole suutelised maksma.³⁶

Kolmandatest riikidest pärit inimeste rände kasv Euroopasse ja USA-sse koos migratsiooneema suure poliitilise laetusega on tõstata nud lääneriikide jaoks küsimuse, kas ja millisel määral tuleks AKT siduda rände ennetamise või piiramise eesmärgiga. Kitsalt võetuna ei ole rände takistamine (piiride ehitamine, inimeste jälgimine jne) ODA kõlbulik tegevus. Samas võivad ränne ja AKT olla seotud kahel viisil: kui doonorriik suunab oma ressursse AKT asemel otseselt rände ennetamisse või kui AKT mahtu ja tegevuste valikut kujundab valitsuse eesmärk rännet ennetada. Nii on näha, et doonorriigid annavad rohkem abi riikidele, keda nad peavad potentsiaalseks väljarände allikaks.³⁷ Rändesurve on eriti tundlik küsimus Lõuna-Euroopa jaoks. Näiteks tuuakse ühes intervjuus välja, et Itaalia annab abi Tuneesiale ja Liibüale selleks, et tõhustada kontrolli rände üle, mitte selleks, et toetada majandusarengut. Kitsalt rände tõkestamise vaatepunktist lähtudes võib AKT olla isegi negatiivse mõjuga, sest kui on saavutatud teatud sissetuleku tase, siis ränne pigem suureneb – ülirasvaesuses elanikkond rahuldab oma esmavajadusi ega ole võimeline maksma selle eest, et välja rändama hakata.³⁸

Korruptsiooni ehk võimalikku arenguabi raha kaotsiminekusse suhtuvad intervjueeritavad erinevalt. Ühe seisukoha järgi ei peaks sihtriigi korruptsiooni pärast ülearu muretsema seni, kuni AKT pakub käegakatsutavat muutust. Isegi

³³ ClimateTrade (blog), 'Which Countries Are the World's Biggest Carbon Polluters?', 17.05.2021.

³⁴ Valge Maja, 'Putting America First in International Environmental Agreements', 20.01.2025.

³⁵ ÜRO, 'COP29 UN Climate Conference Agrees to Triple Finance to Developing Countries, Protecting Lives and Livelihoods', 24.11.2024.

³⁶ Diskussioonis on olulisel kohal küsimus, kas kliimarahastus peaks lisanduma ODA-le (seda varianti eelistavad arenguriigid) või saab kliimaeesmärkide saavutamist ühitada seniste ODA kohustustega (doonorriikide soov).

³⁷ Tihti on tegu maadega, kust osa inimesi on juba doonorriiki emigreerunud ja loonud seal oma kogukonna, kes võiks toetada edasist rände kasvu. Sarah B. Bermeo ja David Leblang, „Migration and Foreign Aid,” International Organization, Vol. 69, nr. 3, 2015, lk. 627–657.

³⁸ Michael A. Clemens ja Hannah M. Postel, „Deterring Emigration with Foreign Aid: An Overview of Evidence from Low-Income Countries,” Population and Development Review, Vol. 44, nr. 4, 2018, lk. 667–693.

aeglasi jõupingutusi toimivate institutsioonide ülesehitamiseks tuleks hinnata positiivselt, sest vastasel korral tekib vaid taandareng. Teisest vaatepunktist lähtudes on korrupsioon selge arengutakistus, sest vahendid võivad olla põhimõtteliselt hästi investeeritud, aga poliitilise tahte puudumise tõttu ei anna nad tulemusi. Seda järeltõttu illustreerib näiteks Euroopa Kontrollikoja audit, mis puudutas Lääne-Balkani riikides kohtusüsteemi reformimiseks EL-i poolt rahastatud projekte. Auditis leiti, et projektid viidi tõhusalt ellu: toetati erinevate riigiasutuste suutlikkuse loomist ning saavutati häid tulemusi. Poliitiline soov õigusriigi mehhanismide tugevdamiseks aga puudus, mistõttu tehtud töö reaalset mõju ei olnud. Sellest järeltõttu, et õigusriigi toetamise projektid peavad olema tingimuslikud ning EL peaks sihtriikidele palju rohkem poliitilist mõju avaldama, et muutused toimuksid.³⁹

Korrupsiooni mõju hindamine on omakorda tihedalt seotud institutsionaalse mõju hindamisega, mille puhul pole teaduskirjanduses konsensussele jõutud. Üks koolkond väidab, et AKT toimib paremini tugevamate institutsioonidega riikides, sest väljakujunenud seadused ja nende täideviimise suutlikkus võimaldavad riikidel suunata rohkem kapitali oma majandusse ja elanikkonda. Institutsionaalse võimekuse väljakujunemist on aga pärssinud koloniaalminevik.⁴⁰ Teise koolkonna sõnul ei pea paika arusaam, et abi ei mõju abisaajariikide enda institutsionaalsete struktuuride tõttu – abi toimib, kui seda kasutatakse süstematiseeritult, kindla fookusega ning juhindudes reaalsest andmetest. Seega ei vastuta selle vaate järgi arenguabi rahastuse kasutamise eest ainult sihtriigid, vaid ka arengukoostööga tegelevad organisatsioonid ja riigid, kes peaksid süstemaatiliselt analüüsima oma läbikukkumisi ning vajakajäämistest eest vastutuse endale võtma.⁴¹ Institutsionaalne võimekus on ka omamoodi nõiarang – kuna tugevamate institutsioonidega riigid on enamasti ka majanduslikult paremas seisus, jõuab nõrkade institutsioonidega vähim arenenud riikidesse vähem abi, sest sinna kardetakse investeerida.

³⁹ Euroopa Kontrollikoda, 'EU support for the rule of law in the Western Balkans: despite efforts, fundamental problems persist,' 2022.

⁴⁰ Acemoglu et al. 2001: 1369–1370.

⁴¹ Paul Collier ja David Dollar, „Development Effectiveness: What Have We Learnt?“, The Economic Journal, Vol. 114, nr. 496, 2004, lk. F244–F271.

Senisest enam oodatakse sihtriikidelt **majanduslikku efektiivust**, aga näiteks naiste turvalisuse või haavatavate noorte tugikeskuste jms kontekstis ei ole see asjakohane eesmärk. Arengurahastus on muutunud lühiajalisemaks, st tulemused tuleb saavutada paari-kolme aastaga, kuigi enamasti oleks vaja pikemat perioodi. Hea strateegia võiks olla see, et ennast tõestanud pilootprojektidele antakse raha mitmeks aastaks. AKT-d saab tõhustada ka **verstapostipõhiste väljamaksetega**. Ettevõtmete mõju hindamist takistab see, et mõddikud põhinevad ühel projektil, kuid sektoreid tervikuna ei hinnata.

Lääneriigid peavad olema paremad **strateegilises kommunikatsioonis**, öeldes ausalt nii oma riikide kui ka sihtriikide kodanikele, mida ja miks nad teevad, ning tunnistades vigu. Näiteks Serbia rahastas EL Covid-19 pandeemia ajal vaktsineerimisprogramme 90% ja Hiina 10%, kuid üldsusele jäi rahastajate panusest vastupidine mulje. Pehmet jõudu ei teki, kui lääneriikide abi ning AKT programme ei osata avalikkusele tutvustada. Teisalt ei tohiks ka kinni jääda kaubamärgistamisest, näiteks sellised sõnumid, et riik X või agentuur Y on midagi annetanud, ei soodusta sihtriigis omanditunde tekkimist ning need võivad arengu nimel tehtavaid pingutusi lausa kahjustada. Liigne brändimine ja doonorriigi esiletõstmine asetavad kohaliku elanikkonna lihtsalt kasutajate positsiooni.

Liigne brändimine ja doonorriigi esiletõstmine asetavad kohaliku elanikkonna lihtsalt kasutajate positsiooni

Ringiga on tagasi tulnud ka AKT sidumine doonorriigi **majanduslike huvidega**, mis tähendab erasektorile uute võimaluste loomist ja turu otsimist. Holland on näide Euroopa riigist, kes on teinud pikaajalise strateegia AKT ja erasektori panuse ühendamiseks. Üldiselt on erasektori kaasatõmbamisega kõigis riikides siiski keerulised lood. Samuti ei tarvitse sihtriigid olla ettevõtete osalusest huvitatud, sest nad ootavad oma turu avamise eest vastutasuks seda, et nende tooted lubatakse doonorriigi turule, aga need katsed pole kuigi õnnestunud.

Arengukoostöö seisukohast vaadates on oluline jälgida, millist mõju hakkavad selle mahule ja olemusele avaldama parempopulistlikud valitsused. President Donald Trumpi

administratsiooni sammu USA arengukoostöö organisatsiooni USAID tegevuse lõpetamiseks annavad märku, et seniseid põhimõtteid ja programme hakatakse radikaalselt üle vaatama.⁴² See ilmestab laiemalt uue valitsuse kahtlusi välisabi suhtes ja need viivad ulatuslike muutusteni kogu USA arengukoostöös. Euroopas plaanib AKT-d vähendada Vabaduspartei juhtimisel Holland, aga selle tõhususe suurendamiseks ka Rootsi (pikemalt 3. ptk). Samas Türgi on aga president Recep Tayyip Erdoğan valitsemise ajal arengurahastust oluliselt kasvatanud, eriti kahepoolse abi mahtu, et Türgi ärataks välismaal rohkem tähelepanu ja et tema prestiiž paraneks.⁴³ Samuti tähtsustavad abi kui välispoliitika tööriista aina enam riigid, kes tahavad näidata, et nad pakuvad läänelikule valitsemistavale alternatiivi. Lääne AKT vähendamine (USA on olnud kogu maailmas juhtiv doonorriik) tekitab tühja koha, kus teistel riikidel on lihtsam kanda kinnitada.

2.2. BRICS-I RIIKIDE ARENGUKOOSTÖÖ POLIITIKA

Ülemaailmselt on arenguabi tugevaimaks trendiks saanud geostrateegiline võistlus oma mõju kinnistamise ja laiendamise nimel. Lääne tingimuslikuma ja reguleerituma AKT alternatiivina pakuvad arenguabi osa BRICS-i riike (tänapäevaks laienenud ühendus, aga sellele andsid algselt nime Brasiilia, Venemaa, India, Hiina ja Lõuna-Aafrika Vabariik). 2015. aastal loodi BRICS-i raames Uus Arengupank, mis pakub finantsilist abi taristu- ja arenguprojektide jaoks eeskätt BRICS-i riikidele ja partneritele, aga on ka võtnud endale eesmärgi laiendada tegevust teistesse arenguriikidesse. Lisaks Uuele Arengupangale hõlmab BRICS Aasia Taristuinvesteeringute Panka, mille suurim osanik on Hiina (31%).

Mõned BRICS-i riigid on paralleelselt AKT pakkumisega endiselt ise ODA saajad.⁴⁴ See aitab neil tugevdada narratiivi maailma lõunapoolsete

riikide omavahelise koostöö olulisusest ning vastanduda selgelt lääneriikide pakutavale AKT-le, mis on väärtuspõhisem. Seejuures moodustavad BRICS-i riikide elanikud praeguseks ligi 40% kogu maailma rahvastikust, nad annavad pea-aegu poole maailma naftatoodangust ning ostujõu pariteedi poolest on nende toodetud ligi 37,3% maailma sisemajanduse kogutoodangust – võrdluseks võib öelda, et EL-i liikmesriigid koosvõetuna toodavad sellest vaid umbes 14,5%. Arvestades seda, et BRICS-i riikide üks eesmärk on alternatiivseid AKT vorme ja projekte maailma lõunapoolsete riikide vahel senisest veelgi enam laiendada, esitatakse lääneriikide mitmepoolsetele organisatsioonidele tulevikus väga suur väljakutse.⁴⁵

Lääneriikide püüd paigutada BRICS-i ja teiste DAC-i väliste riikide arengurahastus ODA raamistikku ilmestab laiemaid poliitilisi erimeelsusi ning muudatusi arengukoostöö valdkonnas. BRICS-i riikide esiletõus on kaasa toonud mitu tagajärge: traditsioonilise doonorriigi ja sihtriigi vahelise ülevallt alla suunatud suhte asemel rõhutatakse nende võrdset positsiooni (see on omakorda tegur, mis on mõjutanud lääne koostöömodelite edasi arendamist), AKT-d juhitakse teistsuguste (BRICS-i riikide sõnul horisontaalsemate) mehhanismidega ning luuakse ka uusi AKT vorme (nt kolmepoolne koostöö). Neid uusi vorme on hakanud AKT-s kasutama nii mõnedki DAC-i riigid.⁴⁶ Kuna BRICS-i riikidest enamik on endised kolooniad, võib nende kogemuste ja teadmiste jagamine väikese sissetulekuga riike rohkem kõnetada. Selleks aga, et suurendada väljaspool DAC-i antava arengurahastuse läbipaistvust, on DAC-i riigid üritanud lõunariikide koostööd üha enam ODA vihmavarju alla meelitada ning nende AKT-d rohkem jälgida, näiteks on selleks loodud Hiina ja DAC-i uurimisgrupp.

2.2.1. VENEMAA

Kreml'i julgeolekupoliitikast ajendatuna tarvitab Venemaa arengurahastuse andmist ilmselge vahendina muude välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Külma sõja ajal pakkus

⁴² Humeyra Pamuk *et al.*, 'Trump Administration Memo Tells USAID to Put "America First" in Reviewing Foreign Aid,' Reuters, 26.01.2025.

⁴³ Yavuz Tüyoğlu, 'Turkish Development Assistance as a Foreign Policy Tool and Its Discordant Locations,' Centre for Applied Turkey Studies (CATS), Working Paper, nr. 2, The German Institute for International and Security Affairs (SWP), 2021.

⁴⁴ OECD, 'ODA recipients: countries, territories, and international organisations'.

⁴⁵ Spencer Feingold, 'BRICS: Here's what to know about the international bloc,' World Economic Forum, 20.11.2024.

⁴⁶ Geovana Zokkal Gomes ja Paulo Esteves, 'The BRICS Effect: Impacts of South-South Cooperation in the Social Field of International Development Cooperation,' Institute of Development Studies, Vol. 49, nr. 3, 2018.

Moskva tehnilist abi, et eksportida oma töösüsteemi ja koondada kokku Moskva suhtes sõbralikke valitsusi kogu maailmas.⁴⁷ Venemaa praegune arenguabipoliitika kujunes välja 2000. aastate majandustõusu ajal, 2006. aastal sai Venemaast abisaaja asemel netodoonorriik. Tänapäeval on Venemaa välispoliitika abilane diskursus jätkuvalt suunatud ülevalt alla: abisaajatele „kingitakse moodsaid lahendusi“, selle asemel et kasutada nüüdisaegsemat lähenemist, mis rõhutab partnerlust ja õiglust ning ühist koostööd tulemuste saavutamiseks.⁴⁸

2015. aastast alates on Venemaa hinnangulised kogukulutused arengurahastusele olnud veidi üle 1 miljardi dollari aastas. See moodustab ligi 0,04% KRT-st (2023).⁴⁹ Neid vahendeid on Venemaa kasutanud üldjoontes 60% ja 40% jaotuse alusel kahepoolseks ja mitmepoolseks arengukoostöök.⁵⁰

Arengukoostöö partnerid valitakse poliitiliste kaalutluste järgi. Niisugune eelistus tuleb selgelt esile 2014. aastal vastu võetud rahvusvahelise arenguabi riikliku poliitika kontseptsioonist, milles rõhutati, et Venemaa ODA (sh humanitaarabi) saajatena on esmatähtsad Euraasia Majandusliit (Kesk-Aasia ja Kaukaasia riikide piirkondlik blokk, milles Venemaa domineerib) ja Moskva suhtes traditsiooniliselt sõbralikud riigid (nt Kuuba, Põhja-Korea ja kuni hiljutise ajani Süüria). Abisaajatena on välja toodud ka Gruusia separatistlikud piirkonnad Abhaasia ja Lõuna-Osseetia.⁵¹

Venemaa tegeleb märkimisväärselt võlgade kustutamise, mis moodustas 2019. aastal Venemaa kahepoolsest arenguabist kõige suurema osa (61%).⁵² Moskva esitatud andmetel on nad kustutanud eri maade külma sõja aegseid võlgu kümnete miljardite dollarite ulatuses. Näiteks on valjul häälel kuulutatud seda,

⁴⁷ Alessandro Landolo, *Arrested Development: The Soviet Union in Ghana, Guinea, and Mali, 1955–1968*. Cornell University Press, 2022.

⁴⁸ Botakoz Kassymbekova ja Erica Marat, 'Time to question Russia's imperial innocence', PONARS Eurasia Policy Memo, nr. 771, 2022.

⁴⁹ Thomas Kunze et al., 'Russia's Development Policy: Concepts and Implementation', Konrad Adenauer Stiftung, 2021.

⁵⁰ ÜRO, 'UNDP Transparency Portal'.

⁵¹ Vt Mariya Omelicheva, 'COVID-19 "Humanitarianism": The Geopolitics of Russia's Coronavirus Assistance', PONARS Eurasia Policy Memo, nr. 727, 2021.

⁵² Kunze et al. 2021: 7.

et Venemaa kustutas mitme Aafrika riigi võla, mis kokku moodustas 20 miljardit dollarit.⁵³ Üldjuhul kustutatakse osa võlast, aga ülejäänud kasutatakse tagatise või ergutusena relvatehingute sõlmimiseks või strateegiliste investeerimiste tegemiseks, mis tavaliselt toob kasu Venemaa ettevõtetele.⁵⁴

2014. aasta kontseptsiooni uuendati 2023. aastal presidendi dekreediga, milles pandi suuremat rõhku arenguabi kasutamisele tööriistana, et parandada välismaal Venemaa mainet, mis oli Ukrainale kallaletungimise tõttu kahjustada saanud. Kremlile lähedastes väljaannetes on toonitatud, et Venemaa peab oma arengupoliitikat paremini lõimima üleilmselt edastatavate seisukohtadega.⁵⁵

Arenguabi kasutatakse tööriistana, et parandada välismaal Venemaa mainet, mis on Ukrainale kallaletungimise tõttu kahjustada saanud

2.2.2. HIINA RAHVAVABARIIK

Ebademokraatlikest riikidest mõjutab oma tegevusega rahvusvahelise arengukoostöö suundumusi kõige rohkem just Hiina. Riik hakkas 2000. aastatel rahvusvahelisel tasandil avatumaks muutuma, suurendades välisinvesteeringuid ja toetades Hiina firmade laienemist teistesse riikidesse. Sellega kaasnes ka arenguabi kasutuselevõtt välispoliitilise tööriistana. 2018. aastal loodi Hiina Rahvusvahelise Arengukoostöö Agentuur ja praeguseks on Hiina kasvanud üheks maailma suurimaks kahepoolse abi pakkujaks.

Hiina ei järgi arenguabi andmise puhul DAC-i juhiseid, vaid toimetab oma reeglistiku alusel. Hiina antav arengurahastus ei ole väärtuspõhine ega sea tingimusi inimõiguste kaitse, hea valitsemistava või kaasamise kohta – see on lihtsaks alternatiiviks riikides, kus lääne abi

⁵³ See näitaja kajastab väidetavalt akumulereitud kogusummat, kuigi vahel esitatakse seda ka ühekorde mahakantud summana.

⁵⁴ Karel Svoboda, 'Russia's Loans as a Means of Geoeconomic Competition in Africa and Latin America', *Problems of Post-Communism*, Vol. 71 (2), 2024, lk. 156–166.

⁵⁵ Sergey Mikhnevich, 'How Can Russia Make Its International Development Assistance More Effective?', Valdai Discussion Club, 15.03.2023.

tingimuslikkus ja bürokraatia on tundlikud teemad. Hiina-Aafrika Koostööfoorumil on leitud, et arenguabi sidumine inimõiguste kaitsega tähendab inimõiguste politiseerimist, samuti juhitakse foorumil tähelepanu lääneriikide kaksikmoraalile ning sellele, et inimõiguste lipu all sekkutakse järjepidevalt teiste riikide siseasjadesse.

Hiina juhid rõhuvad maailma lõunapoolsete riikide ühise mineviku kuvandile ning imperialismi- ja kolonialismivastasele solidaarsusele teiste arengumaadega

Hiina juhid rõhuvad maailma lõunapoolsete riikide ühise mineviku kuvandile ning imperialismi- ja kolonialismivastasele solidaarsusele teiste arengumaadega. Üks väheseid Hiina arengukoostöö tingimusi on ootus, et abisaajariigid ei tunnusta Taiwani ning austavad Hiina suveräänsust. See tähendab muu hulgas seda, et autoritaarsed riigid toetavad maailmapoliitikas vastastikku autoritaarset siseriiklikku praktikat (nt ÜRO-s hääletatakse uiguuride olukorda käsitlevate resolutsioonide puhul Hiina poolt).

Hiina AKT peamine osa on partneritele antavad sooduslaenu (ilma intressita ja paindliku tagasimaksmisega), mille eest on võimalik kiiresti teha odavaid projekte. Kontrollimehhanismide puudumine võib aga tekitada laenu lõtkse, millega abisaajariigid iseseisvalt toime ei tule. Kohati on Hiina arenguriikide võlga kustutanud, sest seda ei suudeta tagasi maksta, ent seejärel kipub võlg lihtsalt mõne aasta jooksul taas kogunema ja isegi mitmekordistuma.⁵⁶

Laenulepingute tingimustes on silmatorkavaid klausleid, mis eristab Hiina laenupoliitikat teiste maailma riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide omast. Näiteks on Hiina 2014. aastast alates taganud laenusajate konfidentsiaalsuse, mis tähendab seda, et Hiina võib anda laenu salaja – kumbki pool ei pea laenu lepingutingimusi avalikustama, mis teeb abisaajariigi majandusliku positsiooni hindamise keeruliseks ning ei lase elanikel riigipead salajastest laenudest tekkinud võlgade eest vastutusele võtta. Lisaks on Hiinal õigus laenusumma

kogu selle väärtuses abisaajariigilt tagasi nõuda sellise tegevuse puhul, mis kahjustab Hiina investimishuve laenu võtnud riigis, näiteks kui suhted Hiinaga halvenevad või poliitiline olukord muutub.⁵⁷

Hiina arenguabi tegelik statistika pole kättesaadav, mistõttu saab esitada vaid umbkaudseid hinnanguid. AidData aruannetes on Hiina iga-aastaseid rahvusvahelise arengu rahastamise kohustusi hinnatud lausa 85 miljardile dollarile, kuid sellest on ainult väike osa võimalik võrrelda ODA raamistikus. Näiteks Hiina rahandusministeeriumi teatel oli 2021. aastal kahepoolse abi maht umbes 3,1 miljardit dollarit, AidData eksperdi hinnangul jäi see aga 10–15 miljardi juurde ja kasvas 2023. aastal 12–18 miljardini.⁵⁸ Viimastel aastatel on Hiina suurendanud mitmepoolse koostöö tähtsust, nii rahastatakse arenguabi ka rahvusvaheliste organisatsioonide (ÜRO, Maailmapank, IMF) kaudu.⁵⁹ Sedasi püütakse ühtlasi parandada oma globaalset mainet, sest varem on Hiina kahepoolset koostööd nimetatud neokolonialismiks ja majanduslikuks imperialismiks.⁶⁰ Lisaks sellele on Hiina viimastel aastatel olnud väga edukas rahvusvaheliste arengupankade ning AKT organisatsioonide hangetes – Hiina firmad said 2013.–2022. aastal Maailmapanga projektide rahastusest 29,2%, samal ajal kui USA sai vaid 2,4%.⁶¹

Hiina arenguabi (ehk laenu) on valdavalt suunatud taristusse: transpordisektorisse, kaevandustesse, info- ja sidevõrkudesse ja mõningal määral ka valitsushoonete ehitusse. Hariduse ja tervishoiu toetamine on Hiina jaoks teisejärguline. Samas ehitatakse projektid valmis pea täielikult hiinlaste kätega, mis võtab

⁵⁶ Anzette Were, 'Debt Trap? Chinese Loans and Africa's Development Options,' South African Institute for International Affairs, Policy Insights, nr. 66, 2018.

⁵⁷ Anna Gelpern et al., 'How China Lends: A Rare Look into 100 Debt Contracts with Foreign Governments,' AidData, Peterson Institute for International Economics, Kiel Institute for the World Economy, Center for Global Development, 2021.

⁵⁸ Rolf Schwarz ja Marina Rudyak, 'China's Development Co-Operation,' OECD, 2023.

⁵⁹ Mao Ruipeng, 'China's growing engagement with the UNDS as an emerging nation: Changing rationales, funding preferences and future trends,' Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE), Discussion Paper, nr. 2, 2020.

⁶⁰ Denghua Zhang, 'Assessing China's Trilateral Aid Cooperation and Foreign Aid Reform,' teoses *A Cautious New Approach: China's Growing Trilateral Aid Cooperation*. ANU Press, 2020, lk. 225–252.

⁶¹ Eric Martin, 'China Got Lion's Share of World Bank Contracts,' *US Agency Finds*, Bloomberg, 11.05.2023.

abisaajariigi ehitussektorilt ära võimaluse raha teenida, uusi kogemusi saada ja tööpuudust vähendada.⁶² Lisaks teevad muret projektide keskkondlik mõju ja üldine kvaliteet.

Seetõttu saab luua üsna otsese seose arenguabipoliitika ja Hiina omakasu vahel, näiteks võib tuua uue siiditee ehk algatuse „Üks võond, üks tee“, mis ühendab nii majanduslikud huvid kui ka geopoliitilise võrgustiku loomise. Hiina ekspordib abisaajariikidest toorainet (naftat, väärismetalle, elektroonikas vajalikke haruldasi muldmetalle) ning impordib neile valmistootmeid ja masinaid. EL-i Global Gateway on uue siiditeega võrreldes oluliselt väärtuspõhisem ning reguleeritum.

Hiina ise kritiseerib lääneriikide arenguabipoliitikat põhjendusega, et põhja- ja lõunapoolsete riikide arengukoostöös proovitakse toetuda arenenud riikide kogemustele, kuid need ei pruugi teises kontekstis toimida. Hiina arvates alahindavad lääneriigid taristu positiivset mõju pikaajalisele kasvule ning on seadnud väikese sissetulekuga riikidesse investeerimisele ülemääraseid ja tarbetuid piiranguid. Niisiis keskendub Hiina selle asemel efektiivsusele ning projektide odavusele. Hiina arenguabi põhimõtted sarnanevad lääne poliitikaga 1960.–1970. aastatel, kui samuti anti hulganisti kohalike tagatistega laene.

2.2.3. INDIA, BRASIILIA JA LÕUNA-AAFRIKA VABARIIK

India arengukoostöö on lähtunud maailma lõunapoolsete riikide koostööst ning Bandungi konverentsi erapooletuse ja mittesekkumise põhimõtetest. Kuni 1990. aastateni oli India ise suur abi taotleja, aga viimasel kahel aastakümnel kiirenenud majanduskasvu tõttu on India hakanud aina rohkem pakkuma abi teistele. Praegu peab India valitsus arengukoostööd riigi usaldusväärsuse allikaks, mille kaudu tugevdatakse oma liidrirolli maailma lõunapoolsete riikide seas.⁶³ India toetused ja laenu on eelkõige mõeldud teistele Lõuna-Aasia riikidele, kusjuures 2023.–2024. aastal eraldati

selleks ligi 620 miljonit dollarit.⁶⁴ Lõuna-Aasias on India toetused suunatud eelkõige taristu arendamisele. OECD hinnangul kulutas India 2022. aastal arengukoostööle kokku 858 miljonit dollarit.⁶⁵

India kasvav kohalolu Aafrikas, eriti esmatarbekaupu pakkuvate ettevõtete omanike ringis, viitab sellele, et Hiina ja India hakkavad maailma lõunapoolsetes riikides mõjuvõimu pärast konkureerima nii omavahel kui ka maailma põhjapoolsete riikidega. Ei Hiina ega India ei sea sihtriikidele tingimusi inimõiguste kaitseks, naiste osaluse suurendamiseks ega keskkonkahju vältimiseks.

Hiina ja India hakkavad maailma lõunapoolsetes riikides mõjuvõimu pärast konkureerima nii omavahel kui ka maailma põhjapoolsete riikidega

Brasiilia arengukoostöö on lähtunud erapooletusest ja mitmepoolse abi andmise eelistamisest, millele lisandub solidaarsus teiste lõunariikidega ja seetõttu omavahelise arengukoostöö edendamine. Eelkõige on Brasiilia keskendunud Portugalikeelsete Riikide Ühenduse liikmesriikidele Lõuna-Ameerikas ja Aafrikas. OECD hinnangul moodustasid Brasiilia kulutused 2022. aastal piiriülele kestlikule arenguabile 120 miljonit dollarit, mille peamine sihtrühm olid Lõuna-Ameerikas asuvad partnerriigid.⁶⁶ Brasiilia kogukulutused arengukoostööle on olnud väga muutlikud: tippnagu saavutati 2015. aastal, kui välja maksti kokku 1,8 miljardit dollarit (2020. aasta hindades mõõdetuna), aga 2020. aastal langesid kulutused pärast president Jair Bolsonaro võimuletulekut alla 400 miljoni.⁶⁷ President Lula da Silva muutis Brasiilia 2000. aastatel oluliseks doonorriigiks ja praegu üritab ta viia riiki arengukoostöö vallas tagasi varasemale juhtpositsioonile, kasutades selleks näiteks G20 algatusi.⁶⁸

⁶⁴ St 53 miljardit India ruupiat ([India välistegevuse ministeeriumi veebileht](#)).

⁶⁵ OECD, '[Development Co-operation Profiles. India](#)', 17.06.2024.

⁶⁶ OECD, '[Development Co-operation Profiles. Brazil](#)', 17.06.2024.

⁶⁷ Rafael T. Schleicher ja Ana F. Barros-Platiau, '[The Brazilian international development cooperation: over-representation, ambivalence, decentralization and instrumentalism](#)', Revista tempo do mundo, nr. 31, 2023, lk. 38.

⁶⁸ The Business Times, '[G20 summit kicks off with global pact to fight hunger, poverty](#)', 18.11.2024.

⁶² Were 2018: 6.

⁶³ The Economic Times, '[India will be partner, contributor, collaborator on how to address development challenges](#)': EAM Jaishankar, 24.09.2023.

Lõuna-Aafrika Vabariigi apartheidijärgne välispoliitika on keskendunud Aafrika riikidele, sealjuures on arenguabil oma roll mängida riigi positsiooni taastamises pärast aastatepikkust apartheidist tingitud isolatsiooni ja hukkamõistu. Üleminek apartheidist uuele elukorraldusele tõi LAV-ile ka rahutegija maine, mistõttu käib hea valitsemistava levitamine Pretoria arengukoostööga pidevalt kaasas.⁶⁹ Lisaks on LAV proovinud kasutada arengukoostööd selleks, et kasvatada oma mõjuvõimu Lõuna-Aafrika Arenguühenduses ja pehmenada enda kui ainult üksi tegutseva riigi mainet kogu mandril.

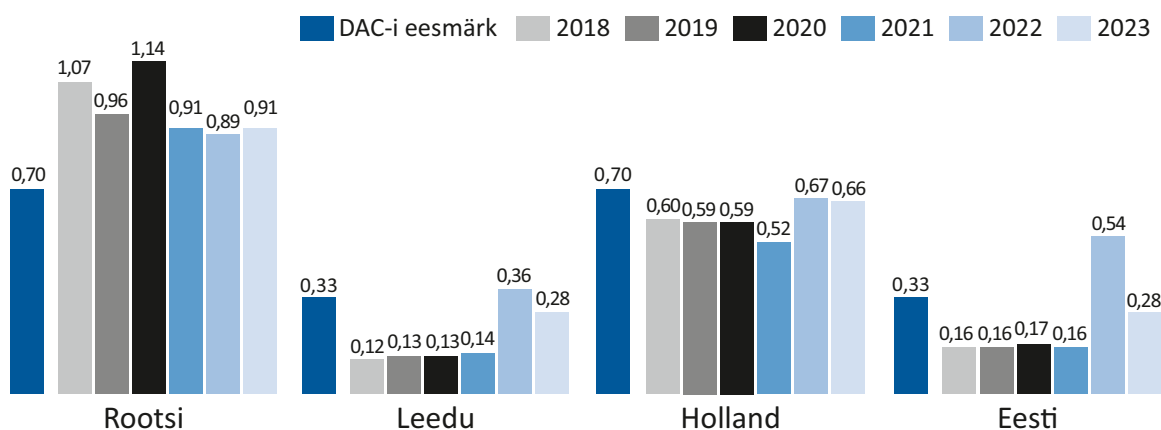
Analüütikute hinnangud LAV-i kahe- ja mitmepoolse arenguabi mahule varieeruvad suurel määral. Suurem osa LAV-i arengukoostööst on mitmepoolne (nt ÜRO ja Aafrika Liit), samuti asutas valitsus 2000. aastal Aafrika Taassünni Fondi, mille kaudu kulutatakse kuni 5% kõigist koostööle mõeldud vahenditest. OECD hinnangul oli LAV-i käsutuses 2022. aastal kahepoolseks arengukoostööks eraldatud vahendeid kokku 31 miljonit dollarit, kuigi analüütikud väidavad, et LAV-i panus võis tegelikkuses olla suurem.⁷⁰

3. EUROOPA VÕRDlusRIIGID

Vaatleme lähemalt üht Põhjala (Rootsi), üht Ida-Euroopa (Leedu) ja üht Lääne-Euroopa (Holland) riiki, kes kõik on kahepoolses arengukoostöös tegusad. Rootsi ja Holland on tähelepanuväärsed selle poolest, et nad tegid hiljuti AKT mahus ja põhimõtetes olulisi ümberkorraldusi, Leedu on aga EL-i mestimisprojektides ja TAIEK-is kõige aktiivsem EL-i riik.

3.1. ROOTSI

Viimasel ajal on Rootsi kulutanud ODA-le umbkaudu 5,6 miljardit dollarit aastas (millest 3,6 miljardit on läinud kahepoolsele abile), mis moodustab 0,9% KRT-st. Sellega on Rootsi olnud DAC-i üks proportsionaalselt suuremaid doonorriike. 2022. aastal astus ametisse uus valitsus ning järgmisel aastal viidi ellu suurim arengurahastuse reform alates 1970. aastatest. See tõi kaasa ka kärped arengurahastuse eelarves: perioodiks 2026–2028 eraldatakse riigieelarves arengurahastuseks 53 miljardit Rootsi krooni (4,8 mld \$) aastas. Ühtlasi tähendab see arengukoostöö eelarve ja ODA lahti sidumist KRT-st, sest nii on võimalik AKT-d majanduslanguse ajal paremini planeerida. Kui enne oli eesmärk 1% KRT-st, siis lähiaastatel jääb siht umbes 0,7% juurde.

Eesti, Leedu, Hollandi ja Rootsi ODA rahastuse % võrdlus. Allikas: OECD

⁶⁹ Philani Mthembu, „South Africa as a Development Partner: An Empirical Analysis of the African Renaissance and International Cooperation Fund,“ teoses *The Palgrave Handbook of Development Cooperation for Achieving the 2030 Agenda: Contested Collaboration*, 2021, lk. 567–581.

⁷⁰ OECD, ‘Development Co-operation Profiles. South Africa,’ 17.06.2024; Carmel Rawhani, ‘The unaccounted billions in international aid,’ *The Mail & Guardian*, 26.09.2016.

Reformi oli plaanitud pikka aega, aga lõpuks oli see osaliselt tingitud Venemaa Ukraina-vastase täiemahulise sõja algusest, mis viis kaitsekulutuste suurendamiseni ja Rootsi liitumiseni NATO-ga 2024. aasta märtsis. Üheks põhjuseks oli ka viimase 15 aasta jooksul elanike hulgas süvenenud mõistmatus, miks Rootsi

panustab AKT-sse paljudest teistest riikidest rohkem. Samas on Rootsi ühiskonnas ka häälekaid reformi vastaseid, kelle sõnul ei tohiks haavatavaid riike hätta jätta. Reformi eesmärk on muuta Rootsi arengukoostöö oluliselt lihtsamaks, läbipaistvamaks ja tõhusamaks ning planeerida seda pikaajalisemalt.⁷¹ Mõjus rahakasutus eeldab suuremat prioriseerimist ning nutikamat tegutsemist. Üha rohkem proovitakse kaasata arengukoostöösse ka eraraha, kuivõrd Rootsi arvates ei ole AKT-s kunagi piisavalt raha ning selle puudus on Rootsi jaoks suurem probleem kui ekspertide vähesus või koordineerimise võimekus.

Rootsi arengukoostöö strateegias aastateks 2021–2025 on riigi esmane ülesanne leevendada kriisiolukordi ning täita eesmärgi, mis on toodud ÜRO kestliku arengu tegevuskavas aastani 2030. Selleks luuakse sünergiaid humanitaarabi, arengukoostöö ja rahutagamise vahel, arvestatakse kohalike oludega ning vähendatakse sihtriikide sõltuvust abist. Prioriteetide hulka kuuluvad vaesuse vähendamine, demokraatia areng, haridus, kliima ja digipööre. Viimane on uus eesmärk, mille täitmiseks keskendutakse sihtriikides eelkõige digilõhe vähendamisele ja digitaristu projektidele.⁷² Rootsi on 2024. aastast ka D4D liige ning tunneb elavat huvi Eesti kogemuse vastu digi-AKT vallas.

AKT 10 peamist sihtriiki olid 2023. aastal Ukraina, Afganistan, Kongo DV, Somaalia, Etiopia, Lõuna-Sudaan, Mosambiik, Tansaania, Uganda ning Süüria.⁷³ Alates 2022. aastast on tähtsaim sihtriik **Ukraina**. Täiemahulise sõja puhkemisest saadik on Rootsi kulutanud Ukraina toetuseks 57,8 miljardit Rootsi krooni (5,2 mld \$), millest 48 miljardit moodustas sõjaline abi ning 9 miljardit tsiviil- ja humanitaarabi.⁷⁴ Ukraina ülesehitust plaanib valitsus kahepoolsete vahenditega veel pikalt jätkata.⁷⁵ Ukraina abistamise vajadusest saab Rootsi

⁷¹ Rootsi valitsus, '[Development Assistance for a New Era](#)', 14.12.2023. Nt vähendati 2023. a reformi käigus SIDA senist 600 eesmärgi oluliselt, ning muudeti projektide andmebaas avalikkusele kättesaadavamaks.

⁷² SIDA-s tegeleb ainuüksi digiteemadega 200 inimest, välisministeeriumis kolm.

⁷³ OECD, '[Development Co-operation Profiles. Sweden](#)', 17.06.2024.

⁷⁴ Rootsi riigikantselei, '[Humanitært och civilt stöd till Ukraina](#)', viimati uuendatud 06.02.2025.

⁷⁵ Ukraina ülesehituse valdkonnad: elutähtis taristu, tervishoid, haiglad, koolid, lasteaiad, rohepööre, majandusareng ja korruptsioonivastane võitlus.

ühiskond väga hästi aru. Ühtlasi pakub see uusi võimalusi erasektorile. Valitsus on vastu võtnud ka eraldi Ukraina strateegia.⁷⁶

Rootsi välisministeerium teeb kahepoolset arengukoostööd rakendusasutuste kaudu, millest mitmed on läbinud ka EL-i sambapõhise hindamise. Neist suurim on Rootsi Rahvusvahelise Arengukoostöö Agentuur (SIDA). Samuti teeb Rootsi koostööd samameelsete doonorriikide ning EL-iga. SIDA koordineerib mestimist ja TAIEX-it. Rootsil ei ole üleriigilist AKT koordineerimise formaati – laud, mille ümber kõik osalised peaksid ära mahtuma, peaks olema väga suur. Kodanikuühiskonna AKT foorumisse kuulub ligi 100 liiget. Samas oleks Rootsi jaoks era- ja kolmanda sektori vahel enamate kokkupuutepunktide loomine teretulnud, et mõlemad saaksid paremini aru teineteise tegevusest.

Rootsi proovib aina rohkem eraettevõtteid AKT juurde tuua, et edendada ekspordi. Näiteks saavad Rootsi ettevõtted panustada rohepöördega seotud AKT projektidesse. Mõneti sõltub erasektori panuse suurendamine ka SIDA ja ekspordiagentuuri (Business Sweden) koostööst. Ärihuvi ja väärtuspõhise AKT ühildamine on kohati keeruline, kuna see eeldab uut moodi mõtlemist, seda enam, et kodanikuühiskond jälgib kogu protsessi valvsalt.

3.2. LEEDU

Leedu eesmärk on saada aktiivseimaks AKT doonorriigiks oma regioonis. 2023. aastal panustas Leedu arengukoostööga seotud programmidesse 190,7 miljonit dollarit ehk 0,28% KRT-st (Eestiga sama osakaal), millest 57,8% moodustas kahepoolne arengurahastus. Leedu sissemakse Euroopa Liidu AKT-sse oli 87 miljonit eurot (91 mln \$).⁷⁷ Eestiga protsentuaalselt sama palju kulutati ka 2022. aastal, mil vahendite ajutine pea kahekordne kasv võrreldes varasema aastaga oli tingitud Ukraina toetamisest ning Leetu tulnud sõjapõgenikest.

AKT 10 peamist sihtriiki olid 2022. aastal Ukraina, Moldova, Valgevene, Gruusia, Kongo DV, Armeenia, Türgi, Tansaania, Aserbaidžaan ja

⁷⁶ Rootsi riigikantselei ja välisministeerium, '[Strategy for Sweden's reconstruction and reform cooperation with Ukraine 2023–2027](#)'.

⁷⁷ LTAID, '[Statistics](#)'.

Iraak.⁷⁸ EL-i idapartnerlusriigid on Leedu jaoks erilise tähtsusega ja neisse suunatakse kaks kolmandikku rahastusest, mille siht on muu hulgas hõlbustada nende riikide liitumist EL-iga ning Leedus elava Valgevene eksiikogukonna abil viia läbi demokraatlikke muutusi naaberriigis. Ülejäänud abi jagab Leedu Aafrika, Lähis-Ida ning Kesk-Aasia riikide vahel. Teemaaliselt pühendatakse ennekõike ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 eesmärkide nr 4, 5, 6, 13, 16 ja 17 täitmisele: kvaliteetsele haridusele, soolisele võrdõigussuhtele, taskukohasele ja puhtale energiale, kliimategevustele, rahule, õiglusele ja tugevatele institutsioonidele ning rahvusvahelisele koostööle nende eesmärkide saavutamiseks.⁷⁹

Leedu AKT raamdokument on arengukoostöö strateegiline suunis aastateks 2022–2025, lisaks on vastu võetud eraldiseisvad strateegiad Aafrika ja Lähis-Ida piirkonna ning Armeenia, Moldova, Gruusia, Ukraina ja Usbekistani kohta.⁸⁰ Parajasti on käimas suure strateegia ülevaatus, uus tegevuskava katab perioodi 2025–2030 ning selle teemade ja sihtriikide valikus võib tulla märgatavaid muutusi. Leedu soovib siiski jätkata väärtuspõhist arengukoostööd, eriti kuna riik juhindub kogu välispoliitikas väga suurel määral just väärtustest. Lisaks on Leedu AKT juba praegu ja saab ka tulevikus olema veel enam seotud julgeolekuga: võideldakse hübriidohtude ja väärinfo, suurendatakse teadlikkust välismõjudest ja parandatakse kriisikindlust. Samuti keskendutakse tulevikus rohkem kliimamuutuste mõju leevendamisele. Üks uus prioriteetne suund võib ka olla India ja Vaikse ookeani piirkond, millega Leedul on tihedad suhted pärast kaubandusesinduse avamist Taiwanil 2022. aastal.

Leedu peab oma AKT koordineerimisüsteemi tugevuseks **regulaarselt kogunevat Arengukoostöö Nõukogu**, mis koondab kokku kõik olulised asjaosalised: riigi- ja erasektori, vabaühendused, AKT koordineerijad ja elluvijad. Projektide Majandamise Keskagentuur (CPVA) koordineerib nii siseriiklikke avalikke investeeringuid kui ka arengukoostöö EL-i osa, sh mestimist ja TAIX-i, võttes enda ülesandeks

projektide administreerimise algusest lõpuni – ekspertidele jääb vaid osalemise rõõm. Leedu on mestimise ja TAIX-i esirinnas terves Euroopa Liidus ning valmis jagama ka Eestiga oma kogemust selle kohta, kuidas hõlbustada ministriumitel koduriigis vajaminevate ekspertide lähetamist välismaale. Agentuur on läbinud EL-i sambapõhise hindamise. Välisministeerium kujundab arengupoliitikat ja koordineerib kahepoolset abi, igal ministriumil on lisaks oma AKT eelarve. Kolmanda sektori osakaal kahepoolses AKT-s on võrdlemisi väike: 2022. aastast alates on see olnud 3–4%, varem oli aga umbes 20%, mille juurde soovitakse naasta. Ka DAC soovitab Leedul rohkem kaasata era- ja kolmandat sektorit.

Leedu osaleb aktiivselt Ukraina ülesehitusprotsessis, üritades tasakaalustada vahendeid taristuinvesteeringute ja inimarengu projektide vahel. Ülesehitust koordineerib riigikantselei. Varem ei tegelenud Leedu AKT raames taristuprojektidega, kuid sõjategevuse tõttu oli vaja olla paindlik ning kiiresti prioriteete muuta. Leedul on olemas ka arenguabi fond laenude andmiseks. Balti riikide koostööd Leedu tervitaks ja Eesti edukat digikuvandit vaatab Leedu kadedusega.

3.3. HOLLAND

Ka Hollandi arengukoostöö on pärast 2024. aasta juulis parempopulistliku Vabaduspartei (PVV) juhtimisel valitsuse moodustamist suurtes muutustes. Uues valitsuses muudeti arengu eest vastutava ministri ametinimetust: kaubandus- ja arengukoostööministrist sai kaubandus- ja arenguabiminister. Näiliselt retooriline muudatus on tegelikult sisuline ja peegeldab PVV arusaama AKT-st: „rikkad aitavad vaeseid“.⁸¹

2023. aastal oli Hollandi ODA 7 miljardit eurot, mis moodustas 0,66% KRT-st (DAC-i arvestuses oli Holland seitsmendal kohal). 2024. juulis teatas aga uus valitsus AKT eelarvekärbetest: 2025. aastal väheneb see üle 300 miljoni euro ja 2026. aastal 500 miljoni võrra.⁸² Toetused MTÜ-dele vähenevad perioodil 2026–2030

⁷⁸ OECD, 'Development Co-operation Profiles. Lithuania,' 17.06.2024.

⁷⁹ Leedu välisministeerium, 'Strategic Directions for Development Cooperation 2022–2025,' 27.12.2021.

⁸⁰ Leedu välisministeerium, 'Development cooperation and democracy promotion'.

⁸¹ Tobiah Palm, 'Waarom ontwikkeling van 'samenwerking' naar 'hulp' gaat: 'Alsof we teruggaan in de tijd', Trouw, 13.06.2024.

⁸² Hollandi valitsus, 'Regeerprogramma: Uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet,' 13.09.2024; NOS Nieuws, 'Zorgen over bezuinigingen op ontwikkelingsamenwerking,' 19.09.2024.

1,4 miljardilt eurolt 0,4 miljardile,⁸³ sest soovatakse, et MTÜ-d hangiksid vahendeid peamiselt mujalt kui riigilt. Minister põhjendas otsust seisukohaga, et riik ei peaks vastutama MTÜ-de tegevuse jätkumise eest, samuti tuleks tema hinnangul vähendada MTÜ-de rolli AKT vahendamises. PVV on olnud skeptiline arengurahastuse kasulikkuse suhtes. Ilmselt on MTÜ-de rahastuse kärpimine – eriti arvestades PVV valijate meelsust – valitsuse jaoks lihtsaim viis AKT eelarvet vähendada, sest see ei mõjuta näiteks Hollandi ärihuve. Ühtlasi on tõenäoliselt plaanis siduda AKT eelarve (ODA arvestus) lahti KRT-st, aga see selgub 2025. aasta kevadise eelarvearutelu ajal.

Juba 2022. aastal võttis Holland endale eesmärgi teha AKT-s peamiselt seda, milles riik on hea ja mis töötab, st keskendutakse vähemale hulgale teemadele pikema ajaperioodi jooksul ning investeeritakse eelkõige valdkondadesse, milles Hollandil on kõige enam kogemust. Hollandi prioriteetideks peaksid jääma ka edaspidi vaesuse tekkepõhjustega tegelemine (sh juurdepääs toidule ja veele), inimõiguste kaitse, soolise võrdõiguslikkuse edendamine, naiste ja laste heaoluga seotud teemad, HIV/AIDS-i vastu võitlemine, kliima ja kaubanduse arendamine.⁸⁴

Peamised partnerid on Ukraina, Etioopia, Benin, Mali, Jeemen, Uganda, Niger, Burundi, Lõuna-Sudaan ning Afganistan.⁸⁵ 2023. aastal anti Ukrainale 330 miljoni euro eest abi. Suurim osa arenguabist on suunatud Aafrika ja Lähis-Ida riikidesse ning Hollandi Aafrika strateegia 2023–2032 põhjal jääb see piirkond eelistatuks ka edaspidi. Selle strateegia järgi käsitleb Holland Aafrikat tervikuna (k.a diasporaad) ega keskendu spetsiifilistele piirkondadele.⁸⁶ Samas on Holland olnud aktiivne eelkõige keerulistes piirkondades, näiteks Sahelis ja Aafrika Sarvel.⁸⁷ Hollandi kahepoolse abi osakaal arengurahastusest on 66,8% (meil u 50%).

⁸³ Hollandi välisministeerium, '[Betref Kamerbrief Toekomst samenwerking met maatschappelijke organisaties in ontwikkelingshulp](#)', 11.11.2024.

⁸⁴ Hollandi välisministeerium, '[Betref Kamerbrief](#)'.

⁸⁵ OECD, '[Development Co-operation Profiles. Netherlands](#)', 17.06.2024.

⁸⁶ Hollandi valitsus, '[The Africa Strategy of the Netherlands 2023-2032](#)', 31.05.2023.

⁸⁷ Hollandi valitsus, '[Policy Document for Foreign Trade and Development: Do what we do best](#)', 10.10.2022.

4. EESTI ARENGUKOOSTÖÖ – KUHU EDASI?

4.1. MIDA TEHA?

Eesti arengukoostöö tuuma on moodustanud **mõtestatud efektiivne tegevus**, olukorra päriselt mõjutamine sihtriikides, mitte projektide tegemine linnukese pärast. Suuresti on see võimalikuks osutunud tänu algselt välja valitud prioriteetsetele riikidele, kus meie üleminekukogemuse jagamine on olnud asjakohane – Eesti on nendele riikidele oma **reformide ja üleminekuga** päriselt eeskujuks, neil on soov saada sama edukaks. Uudishimu selle kohta, kuidas meie edu saavutasime, koos pisukese kadedusega on olnud omamoodi edasiviiv jõud. Ülejäänud riikide seast, kellel on sarnane reformikogemus ja AKT agentuur, pole Eesti kõrvale kasvanud teist samasugust tegijat – meil on tugev kahepoolne ja võrdlemisi vähe killustatud AKT.

Ülejäänud riikide seast, kellel on sarnane reformikogemus ja AKT agentuur, pole Eesti kõrvale kasvanud teist samasugust tegijat

Erinevalt Lätist ja Leedust suunas Eesti pikka aega sisuliselt kogu oma AKT raha EL-i kolme idapartnerlusriiki: Ukrainasse, Moldovasse ja Gruusiasse. Kuigi kestvat demokraatiat ega majanduslikku edulugu pole sündinud üheski neist, on saavutatud edu mõnes valdkonnas, näiteks Gruusia haridussüsteemi uuendamises.⁸⁸ Sealjuures on Eesti saanud neis riikides tegutsemise kaudu arvestatava AKT kogemuse ehk meil on olemas AKT oskuste kasvulava. Lisaks oleme kõikides sihtriikides keskendunud AKT-le eelkõige neis valdkondades, milles oleme ise tugevad – peamiselt **IT-s ja hariduses** –, mis aitab samuti oluliselt kaasa meie abi efektiivsusele. Näiteks humanitaarabi logistikas ning kohapealsete koordinaatorite ja

⁸⁸ Gruusia üldhariduskoolide õppekavade moderniseerimise projekt SA Innove ja UNICEF-i koostöös toimus 2017–2020. Jätkuvuse tagas UNICEF jätkuprojektiga (Bee project), nii et meie poolt välja koolitatud 15 kooli asusid kohapeal ise koolitama teisi kooli (115). Seega on Gruusia üldharidussüsteem (1.–12. klass) paljuski meie reformitud ning ka Gruusia ülikoolide õpetajakoolituse õppekavad on Eesti ekspertide nõuannete järgi koostatud.

ressursside kasutuses moodustavad digilahendused valdkonna, milles töö tõhustamist oleks teistel riikidel võimalik Eestilt õppida.

Seda ise peaaegu märkamata oleme nüüdseks loonud endale AKT-s niši ja renomee, mille olemasolu tuleks paremini teadvustada ja müüa

Eesti on praeguseks maailmas võrdlemisi uniikaalne riik oma reformikogemuse ja kahepoolse üsna laia, aga samas ka sihipärase AKT pooldest. Seda ise peaaegu märkamata oleme nüüdseks loonud endale AKT-s sellise niši ja renomee, mille olemasolu tuleks paremini teadvustada ja müüa. Peaksime sarnast tegevust jätkama ja sellest ka rohkem rääkima.

Paraku tuleb arengukoostöö puhul alati arvestada tõsiasjaga, et päris Eesti 2.0-iks ei ole võimalik muuta ühtegi teist riiki. Kohalike olude arvestamine ja tundmine on ülioluline. Nii Ukrainas, Gruusias kui ka Moldovas leitakse, et Balti riigid mõistavad nende reaalsust paremini, ning seetõttu eelistatakse meid projekti-partneritena lääne-eurooplastele. Meie partnerid hindavad ka seda, et Eesti ei dotseeri. Eesti müüb sisuliselt kollektiivse lääne toodet (demokraatia, õigusriik, turumajandus) koos oma üleminekukogemusega (mis on ka põhjus, miks lääne doonorriigid meie tegevust rahastavad).

Olulised märksõnad AKT-s on doonorriigi ja sihtriigi vaheline **usaldus**, hõlmatud osaliste isiklik suhe ja inimlik lähenemine, millega nende teke tagatakse. Suhete loomine kestab tihti kaua. See annab projektis osalevatele inimestele motivatsiooni ja arusaama, miks nad midagi teevad, mis reeglina tähendab ka ettevõtmise õnnestumist. Abisaaja peab tundma end väärikana, võrdse partnerina, kel tekib projekti kaudu omanditunne, ainult sedasi on võimalik tagada **projekti jätkuvus** kohapealsete jõududega. Eesti ekspertide suureks eeliseks nendes riikides (eriti väljaspool pealinnu) on olnud vene keele oskus, kuigi see eelis tulevikus kahaneb. Areneva demokraatiaga riikides on tihti probleemiks eri ametipostidel inimeste kiire vahetumine, mis tähendab teinekord üsna tuntavat efektiivsuse kadu, kuid selle küsimuse lahendamine pole paraku meie võimuses.

Eesti peaks edasi keskenduma peamiselt n-ö targale koostööle – laiemale reformikogemusele (demokraatiale, majandusarengule, õigusriigi edendamisele), sh haridusele ja IT-le keskmise sissetulekuga riikides, kes on demokraatia arengust selgelt huvitatud. Ka edaspidi ei peaks eesmärgiks olema kõige vaesemates riikides taristu ehitamine, mis käib meile enamasti üle jõu.

Sihtriikide jaoks on kõige suurem mõju kahtlemata **süsteemsetel reformidel**, mida saab paraku juurutada ainult valitsussektori kaudu. See eeldab valitsussektori selget pühendumist reformide elluviimisele, sest riigijuhid peavad olema huvitatud riigi, mitte ainult isikliku heaolu arengust. Meil on mitu head näidet Ukrainast (digisektoris Trembita ja DIIA), Gruusiast (üldhariduskoolide õppekavade moderniseerimine) ja Moldovast (strateegilise kommunikatsiooni ja küberkoostöö vallas). Samas on selge, et 20 aastaga ei ole meie ega keegi teine suutnud üheski sihtriigis tekitada toimivat demokraatiat. Vastupidi, neis kõigis on saadud olulisi tagasilööke. Siiski ei tohiks kergekäeliselt loobuda hariduskoostööst valitsussektoriga, kuivõrd hariduse mõju demokraatiale on ulatuslik ja pikaajaline.

Riikides, kus pole demokraatiat või kus see on taandarengus, tuleks jääda eelkõige kolmanda sektori, sõltumatu meedia ja inimarengu toetamise juurde, et säiliks võimalus pöörata riik uuesti demokraatlikule kursile. Ka juhul, kui riiklikul tasandil on raske saavutada süsteemset tulemust, võib rohujuuresandide toetamine tuua ikkagi käegakatsutavaid tagajärgi, näiteks saavad Aafrika lapsed võimaluse kooliteed jätkata või naiste varjupaik Gruusias aitab koduvägivalla all kannatajaid. Kolmanda sektori puhul tuleks ehk senisest enam mõelda ühiskonna mõjuisikute võimestamisele (nt ajakirjanike, õpetajate kaudu) strateegilise kommunikatsiooni tugevdamiseks.

Kui rääkida reformikogemuse jagamisest, puudutab see ka EL-iga liitumise kogemust – siia alla kuuluvad *acquis'* ülevõtmine, läbirääkimised ja avaliku arvamuse kujundamine. Üleminekukogemuse jagamisel on ajaline piirang, sest 10–15 aasta pärast ei ole meie enda üleminekuprotsessis osalenud inimesed enam aktiivsed, seega tuleks nende kogemust kasutada

senisest veelgi tegusamalt. Reformikogemust tutvustatakse ka idufirmade ökosüsteemi juurutamise kaudu sihtriikides.

Eesti **digi-** ja **küberlugu**, mis hõlmab lisaks tehnilistele lahendustele laiemalt ühiskonna toimimise viisi (tõhusus, lihtsus, avatus, turvalisus), on unikaalne ning selle järgi tuntakse meid maailmas kõige rohkem. Selle vahendi kaudu on meil seni õnnestunud end maailmas kõige paremini riigina müüa – see kehtib ka AKT puhul. Eesti kõrvale on viimastel aastatel tõusnud uusi tegijaid: näiteks müüb India edukalt arenguriikidele oma IT-lahendusi (ilma et Indias endas oleks loodud süsteemne digiriik), diginišis toimetavad ka mitu teist EL-i riiki, USA hiidettevõtted (Amazon, Oracle jt) ja Hiina. Eesti on siiani maailmas aga ainus päris **digiriik**.

Nii nagu ka demokraatiat, ei ole meil siiski õnnestunud e-riiki mujal süsteemselt juurutada, sest see on võrdlemisi pikk, vaevaline ja kulukas tee. Ukraina on ilmselt kõige lähemal süsteemsele eduloole: Eesti toel on tehtud Ukraina X-tee, millel omakorda põhineb mobiilne tuvastussüsteem DIIA, mis on olnud sõjaolukorras riigi toimimise tagamisel hädavajalik. Samas ei saagi oodata, et Eesti mudelit peaks mujal kohaldatama täpselt samamoodi. Oleme edukalt müünud süsteemseid elemente (ID-kaart, mobiil-ID, X-tee), eelkõige aga IT- ja küberoskusi. Lugu on seega enamasti vaid pakend, sest riigid huvituvad konkreetsetest lahendustest, mis sobiksid nende kohalike oludega. Eesti esindajaid ei kutsuta enam rääkima niivõrd e-riigist, kuivõrd praktilistest lahendustest. Siin on aga pakkujate ring maailmas üsna lai. Arvestada tuleb ka sellega, et oleme raha ja inimeste poolest digiarengu maailmas väga väike tegija, kes tihtipeale ei saa jalga ukse vahele neis riikides, kus me ei ole esindatud.⁸⁹

Omaette suureks küsimuseks digivaldkonnas on meie põhimõtete ja ebademokraatlike valitsuste huvide pörkimine. Eesti lugu ja tooted on suunatud avatusele, tõhususele ja turvalisusele, mitte aga autoritaarsetele valitsustele tõhusa jälgimissüsteemi pakkumisele või valimiskampaanias häälte ostmise hõlbustamisele.

⁸⁹ Oleme vähem seotud digipoliitika kujundamisega rahvusvahelistes organisatsioonides kui paljud teised riigid ega osale kõikides asjakohastes rahvusvahelistes aruteluforumaatides. Samuti on digivaldkonna kui müügiartikli tuleviku jaoks oluline jätkuv süsteemne investeerimine meie enda digiriigi arengusse.

Eesti **digisektori** edu üks võti on olnud avaliku ja erasektori partnerlus, mida AKT sihtriigid tihtipeale ei mõista. Eesti digi-AKT-s osalevad kõik sektorid: IT-lahendusi ja haridust pakuvad ulatuslikult lisaks eGA-le nii ettevõtted, MTÜ-d kui ka ülikoolid (TalTech).⁹⁰ Tihti müüme doonorriigi riigisektorile pakulina lahendusi, milles on oma roll ka Eesti ettevõtetel. Meie suuremate digiettevõtete huvi AKT vastu on aga pigem leige. Eesti 10 000 IT-ettevõttest on 9000 mikroettevõtteid ning vaid umbes 100 firmat ekspordib oma toodangut (enamasti EL-i riikidesse). Ettevõtete huvi digi-AKT vastu võib kasvada, kui neid suunatakse suurematesse konsortsiumidesse. Samuti sõltub atraktiivsus sihtpiirkonnast, näiteks on digifirmad huvitatud Lääne-Balkanist kui võrdlemisi lähedasest regioonist.

Lisaks juba mainitud EL-i D4D-le on mitu rahvusvahelist mehhanismi, mille kaudu võib meie lugu ja lahendusi senisest veelgi rohkem müüa, näiteks Tallinna mehhanism⁹¹ Ukrainas ja GovStack.⁹² Eesti, Läti ja Leedu ainus ühine koostööprojekt Aafrikas hõlmab samuti digivaldkonda – Digital Explorers.⁹³ Rahast enam on selles valdkonnas probleemiks **ekspertide puudus**. Kuigi olukord on märgatavalt parem kui kümnekond aastat tagasi, on Eestis praegu endiselt puudu ligi 2500 IT-spetsialisti. AKT puhul kasutatakse ka välismaiseid asjatundjaid (nt eGA Ukrainas), aga selle lahenduse potentsiaal sõltub sihtriigi võimalustest. Kui meil ei õnnestu eksperte juurde leida, tuleks mõelda nii sihtriikide kui ka oma tegevuste suurema prioriseerimise peale. Eesti digi-AKT edasise edukuse tagab senisest süsteemsem lähene mine – mida, kuhu, kellele, miks –, mille kujundamise peaksid olema kaasatud kõikide sektorite esindajad.

⁹⁰ Nortal, Cybernetica, Latitude59, BCS Koolitus, B. EST Solutions, Proud Engineers, Net Group, GoSwift, Digital Nation, EdTech, HK Unicorn Squad, e-Kool, Mondo, jt.

⁹¹ Tallinna mehhanismi kuuluvad Eesti, Holland, Kanada, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Taani, USA ja Suurbritannia, vaatlajaliikmed on NATO ja Euroopa Liit. Platvorm on suunatud kogu Ukraina riigi tsiviilstruktuuride kübervõimekuse parandamisele.

⁹² GovStack on Eesti, Saksamaa, Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu ja Digital Impact Alliance'i koostööformaad.

⁹³ **Digital Explorers** on üks Eesti seni suurimaid edulugusid Aafrikas. Projekti kaudu käis 2024. a alguses Eestis digiväljaõppel 20 Keenia noort. Lätl on partnerriigiks Armeenia, Leedul Nigeeria.

Maailmas on suur nõudlus Eesti **hariduskogemuse** ekspordi ja AKT järele, kuna Eestis on PISA testides saadud häid tulemusi, aga kogu riigis pole selle teema prioriteetsuse suhtes jõutud konsensusele ning puudub ka lõplik selgus n-ö toodete ja tegijate suhtes. Eesti sees on vaja **riiklikult koordineerida** otsuseid haridusexpordi prioriteetsuse üle, kuivõrd tegijaid selles valdkonnas napib. Riigisektoris on suur ekspertide puudus ning nende koormus ei võimalda tihti peale AKT-sse panustada. Abi on otsitud ülikoolidest ning päevakorras on erasektori kaasamine.⁹⁴ Pärast seda, kui ESTDEV läbib sambapõhise hindamise, tuleb valida, kas prioriseerida haridusprojektides osalemist või hankida inimressurssi juurde.

Haridusexpordi mudelit töötatakse parajasti välja. Haridus- ja teadusministeeriumis ja kogu valdkonnas laiemalt arvatakse, et haridust ei ekspordita frantsiisi alusel, vaid pigem hakatakse jagama head tava. Praktiliste tööriistadeni on plaan jõuda 2025. aasta teisel poolel ning protsessi veab Education Estonia koos hariduse erisaadikuga.⁹⁵ Sihtriikide valikus lähtub haridusvaldkond peasjalikult arengukoostöö ja äridiplomaatia jaoks prioriteetsetest riikidest. Ka haridusvaldkonnas on ülioluline tunda sihtriikide kohalikke olusid.⁹⁶

Eestis on koos käinud rahvusvahelise hariduskoostöö koordinatsioonikogu (see hõlmab välisministeeriumi, haridus- ja teadusministeeriumi, Haridus- ja Noorteametit (HARNO) ning ESTDEV-i), mis käsitleb oluliste teemadena nii AKT-d kui haridusexpordi suunda.⁹⁷ Olemas on eelkõige äridiplomaatia keskenduv haridusteenuste ekspordi tegevuskava 2021–2023 ning töökava 2024–2025.⁹⁸ Siiski oleks vaja teravlikku ajakohastatud strateegiat, mis keskenduks ka AKT-le. Mõistlikuks edasiseks sammuks on kirjutada AKN-i arutelude põhjal uuendatud strateegia ning viia otsustamine valitsuse

⁹⁴ Selles vallas toimetab juba nt firma Clanbeat.

⁹⁵ Hariduse erisaadik on välisministeeriumi ning haridus- ja teadusministeeriumi peale kahasse loodud ametikoht.

⁹⁶ Süsteemset lähenemist AKT kaudu raskendab pisut ka asjaolu, et maailmas on paljudes riikides peamiselt erakoolid.

⁹⁷ Lisaks koordinatsioonikogule on loodud mitu riiklikku algatust eksporditeemade edendamiseks ning Eesti kui tugeva haridus- ja teadusriigi kuvandi kinnistamiseks: HARNO algatused Education Estonia ja Study in Estonia; Eesti Teadusagentuuri algatus Research in Estonia.

⁹⁸ Eesti haridus- ja teadusministeerium, 'Haridusteenuste ekspordit', viimati uuendatud 28.01.2025.

tasemele. Väärtuslikku kogemust ja võrdlust pakub Soome, kus on olemas haridusexpordile keskenduv agentuur FinCEED.

Idapartnerite puhul kehtib kõik reformikogemuse ning digi- ja haridusvaldkonna kohta öeldu. Sellele lisaks peaksid projektid olema suunatud pealinnast välja regionidesse, sest ainult pealinna kaudu jätkusuutlikku riiki üles ei ehita. Ukraina on idapartnerite seas erijuhutum, sest tema ülesehitus saab olema tulevikus seotud suures koguses EL-i doonorriikidelt saadava rahaga. Siis on ka näha, mil määral pakub see võimalusi Eesti ettevõtete jaoks.⁹⁹ Seega peaks Eesti jätkama Ukraina ülesehituse kahepoolse toetusega, mitte jätma seda ainult suurriikide hooleks, kuigi tegu pole meie klassikalise arengukoostöö profiiliga. Samas ei tohiks Eesti-sugune riik, kelle AKT on väärtuspõhine ja eesmärk on pakkuda riigina eeskujuga, kunagi ellu viia projekte, mille reaalne lisaväärtus on küsitav ning mis sünnivad vaid ühe või teise poole turismisoovist – see oht on teiste idapartnerlusriikide puhul mõnikord tekkinud.

Aafrika on Eesti AKT jaoks uus regioon ning me alles õpime seda mandrit tundma. Samas on tõhusalt edasi liikumiseks vaja selgemat visiooni, kuhu minna. Eesti tegevuse laiendamine Aafrikas on seotud uue välisrahastuse leidmisega (eelkõige EL-ist, aga ka teistelt doonorriikidelt). Aafrika osa ESTDEV-i eelarves katab juba praegu 75% ulatuses Euroopa tiimi algatuse rahastus, mis annab meile parema võimaluse oma lugu rääkida. ESTDEV-i sambapõhise hindamise järel saab raha olema veel rohkem. Siis selgub, kus on meie tegelike võimete piir, st kui palju on riigil ja kolmandal sektoril eksperte ning erasektoril huvi Aafrikas tegutseda. Seejärel tuleb uuendada ka kehtivat Aafrika strateegiat (2020–2030), sest areng on olnud kiire.

Eesti tegevust Aafrikas piirab kohapealsete esindajate puudumine, sest kogu mandri peale on meil vaid üks esindus Egiptuses ning saatkondade võrgustiku laiendamine ei tundu vähemalt praeguses seisus aktuaalne (vt 4.3. ptk). Meie AKT profiilile vastavalt näib mõistlik jätkata eelkõige **keskmise sissetulekuga riikides targa koostöö tegemist**. Ühtlasi võimaldab

⁹⁹ Ukrainas kaasatud ettevõtted on nt Harmet (puitmajad), DocuMental Clinic (vaimse tervise online-lahendused) ja Visionest Institute (ettevõtlus, juhtimiskoolitus).

selline abi luua töökohti, mis on iga sihtriigi valitsuse jaoks esmatähtis. Tuleb arvestada, et Aafrikas on suurte doonorriikide vahel tihedalt rebimine, kuid sihtriigid teevad valiku paljuski ikkagi inimsuhete ja doonorriikide tuntuse järgi. Eestil tuleks keskenduda kindlatele riikidele, kellega meil on juba tihedamad suhted ning kus meid tuntakse – kuigi Eesti digikuvand on hea ning aitab meil uksi avada, oleme sel mandril ikkagi võrdlemisi uus ja tundmatu tegija. Näiteks **Keenia** on selline riik, kus Eesti on tuntuim ja seda eriti tänu ESTDEV-i kohapeal palgatud inimestele ja sealsele kontorile. Regioonipõhine lähenemine töötaks, kui oleksime kohapeal rohkem esindatud – vastasel korral jäävad meie käed ikkagi liiga lühikeseks, kuna riigid on erinevad. Eesti siht ei peaks olema vähim arenenud riikide kahepoolne toetamine, vaid mõistlikum on neid toetada mitmepoolse koostöö kaudu. Vähim arenenud riikide olulisemate abiandjate seas on mitu Lääne-Euroopa riiki, Maailmapank, arengupangad, Hiina ja Venemaa.

Ühtpidi on tervitatav Eesti senine lähenemine, mille kohaselt sihtriikide valik on hoolikalt kaalutud ning võrdlemisi kitsas. Teisalt, kui tahta uusi sihtriike otsida ja kaaluda n-ö teise ringi sihtriikide loomist, kujutavad **Lääne-Balkani** riigid endast piirkonda, kus meie reformikogemus on relevantne ning sealne AKT ühtlasi toetaks EL-i laienemist. Kaaluda võib nii **Kesk-Aasia** riike, kelle profiil on mõnevõrra sarnane praeguste idapartnerlusriikide omaga, kui ka **Põhja-Aafrika** (nt Tuneesia) ja **Lähis-Ida** riike, kus meie MTÜ-d annavad juba humanitaarabi.¹⁰⁰ Toetudes olemasolevale koostööpartnerite võrgustikule, saaks seal luua humanitaar- ja arenguvaldkonna lõimimise¹⁰¹ kaudu uusi võimalusi meie AKT partneritele.

¹⁰⁰ Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse 2022. a lõunanaabruse raportis on võimalike prioriteetsete Aafrika riikidena mainitud samuti Tuneesiat, aga ka Marokot (lisaks Lähis-Ida riikidele Liibanonile ja Jordaaniale).

¹⁰¹ Humanitaar- ja arenguvaldkonna lõimimine (ingl *nexus*) on eraldi termin, mis tähendab silla loomist humanitaarabi ja arengukoostöö vahel ning mille eesmärk on edendada rahu ja pikaajalist arengut. Lõimimisprojektid meenutavad oma olemuselt rohkem AKT omi, sest on suunatud inimeste majanduslikule võimestamisele (haridusele, tööhõivele).

4.2. KUIDAS TEHA?

Olulisim ei ole mitte tegevust laiendada, vaid tegutseda sihipäraselt ja mõtestatult. Eesti ei hakka mitte kunagi suuremate doonorriikidega võistlema **arengurahastuse mahus**. See asjaolu välistab ka näiteks suured taristuprojektid ja vähim arenenud riikide abistamise. Samas on elu näidanud, et Eesti suudab tihti väiksema rahaga ellu viia seda, mida suuremad doonorriigid ei suuda ka väga kallilt tegutsedes. Eesti edu põhineb sellel, et me kasutame ära oma tugevusi: digitaliseerimist, paindlikkust, isiklikku lähenemist, madalaid koordineerimiskulusid ja enda reformikogemust.

Rahvusvaheliselt peetakse ODA arvestust riigi tegevuse kohta oluliseks näitajaks ning Eesti on võtnud endale suuna jõuda 2030. aastaks AKT-ga 0,33%-ni KRT-st. See ei ole halb otsus, kuna mõnes AKT sektoris võiks raha kindlasti olla rohkem. Samas leidsid paljud Eesti asjatundjad, keda intervjueriti, et riigi käsutuses oleva raha hulk ja kasv ei peaks olema AKT edasises arengus kõige prioriteetsem eesmärk. Selle asemel on tähtsam ekspertide kasutamist paremini koordineerida, Eesti arengukoostööd kvaliteetsemaks ja efektiivsemaks teha ning vastavat renomeed parandada. Kuivõrd ESTDEV on võrdlemisi uus asutus, peaks enne haarde laiendamist üle maailma keskenduma siseriikliku tava väljakujundamisele ja maine stabiliseerimisele, et oleksime koostöös tugevad – seda saaksime ka välispartneritele müüa. Mida selgem ja tasakaalustatum on meie kuvand, seda lihtsam on müüa end teistele doonorriikidele.

Senisest rohkem saaks rakendust leida **EL-i rahale**. Eesti maksis näiteks 2023. aastal Euroopa Liidu AKT eelarvesse 38 miljonit eurot, aga kasutab ise vähem EL-i raha, kui sisse maksab. Samas on see oluline hoob, millega saab Eestile tõmmata rohkem tähelepanu ning jagada head tava. Veelgi enam võimendab Eesti AKT-d see, kui suudame rahvusvahelistel läbirääkimistel avaldada rohkem mõju EL-i AKT eelarve koostamisele, näiteks kui meil on teadmisi ja ressursse mõnel kindlal meie prioriteetsel teemal ning kui me loome samameelsete riikidega liite. EL-i naabruspiirkonna, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrumendi läbirääkimistel sõltub edu peamiselt kolmest faktorist: liikmesriigi pühendumisest arengukoostööle, jõupingutustest teiste asjaosaliste veenmiseks ning liikmesriigi

suhetest eesistujariigiga (k.a juurdepääsust eesistujale).¹⁰²

Sambapõhise hindamise on läbinud Eesti institutsioonidest vaid e-Riigi Akadeemia, kelle kasutatud rahast tuli 2022. aastal üle 95% EL-ist. Kui ESTDEV läbib sambapõhise hindamise, suureneb ka tema EL-i rahastuse osakaal märgatavalt, mis omakorda tõstatab ekspertide puudujäägi küsimuse (vt 4.3. ptk). **Mestimise** arvestuses oli Eesti 2022.–2023. aastal EL-i liikmesriikidest keskmiste seas, jäädes maha mitte ainult esikohal olnud Leedust, vaid ka Lätist.¹⁰³ **TAIEX-is** on Eesti ekspertide arvult samuti keskmiste seas. Samas on sihtriikidest just Gruusia mestimise pakkumises esikohal (23 pakkumist aastal 2023). Praeguseks oleme mestimises osalenud kokku 29 korral, neist neljal juhul olime ka juhtrollis; TAIEX-i projektides on osalenud umbes 200 Eesti eksperti.

Peale selle on võimalik EL-i rahastuses osaleda **Global Gateway** koostöö raames **Euroopa tiimi algatuse** kaudu, mis koondab mõnest teemast huvitatud EL-i liikmesriike. Lisaks Euroopa Komisjonile kaasrahastab projekte iga osalev riik. Eesti osaleb Euroopa tiimi algatuse ettevõtmistes aktiivselt, ent mitte juhtriigina, sest juhtriik peab olema läbinud sambapõhise hindamise. Euroopa tiimi algatused on tihti ka piirkondlikud. Nende eesmärk on ühtlasi võidelda abiraha killustatuse vastu, aga kuna EL-i planeerimistsükkel on paraku pikk, võivad uued vajadused tekkida kiiremini, kui neile jõutakse reageerida.¹⁰⁴

Eesti panustas ÜRO AKT-sse 2023. aastal 4,6 miljonit eurot. Koostööprojektid ÜRO allorganisatsioonidega (nt UNICEF ja UNDP) aitavad Eesti lugu võimendada ja seda oleks mõistlik jätkata.

Kindlasti ei ole ebaoluline otsida lisaraha **teiste riikide kaasrahastuse** kaudu. Mondo ja Pagulasabi näitel võib aga oletada, et kui organisatsioonil on teatav tuntus ja renomee, siis kaubamärk

hakkab tööle ehk doonorriigid leiavad partneri tihtipeale ise üles. Sellest saab järeldada, et kui panna rohkem rõhku Eesti AKT brändi tutvustamisele, peaks doonorriikide leidmine muutuma lihtsamaks. Samas tuleb arvestada, et sageli on meil raske teha koostööd suuremate doonorriikidega, kuna rahastuse maht on sedavõrd erinev. Seega tuleks keskenduda jõudumööda koostööle nendega, kellega meil on ühised töömeetodid ja eesmärgid.

Kui panna rohkem rõhku Eesti AKT brändi tutvustamisele, peaks doonorriikide leidmine muutuma lihtsamaks

Arutlusel on rohkema **eraraha** toomine AKT-sse ning arengupanga loomine. Samas pole selge, kas nii väikese riigi puhul on sel mõtet, kui piiri taga on AKT raha piisavalt saadaval.

PROJEKTIDE PIKKUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS, RAHASTUSE PAINDLIKKUS

ESTDEV-i voorude rahastus on tulenevalt välisministeeriumi eelarve tsüklist praegu üks aasta (v.a Ukraina puhul), mille jooksul tuleb projekt ellu viia. Pärast voorude võitjate selgumist tähendab see enamasti, et projekt tuleb ära teha üheksa kuuga. Mitu intervjuueeritut tõi välja, et peaks olema võimalus teha ka pooleteise-, kahe- või isegi kolmeaastaseid projekte, kuna lühikeste projektidega on keerulisem tagada **jätkusuutlikkust**. Samuti peaks projektidesse juba algusest peale sisse kirjutama n-ö jätkuvuse elemendi, millega panakse paika, kuidas saavutatakse see, et tegevus ei jää ühekordseks, vaid toob kaasa püsiva mõju. See tähendab, et kohalikud tegutsejad peaksid saama AKT edasiviimisel iseseisvaks. See on taotlus, millest sihtriikide kolmanda sektori projektide läbiviijad tihti aru ei saa – ei mõisteta, et kui juba mitu aastat on sama projekti rahastatud, siis miks seda rohkem ei tehta. Viimastel aastatel on Eesti võtnud kursis suuremate projektide ning abi väiksema killustatuse suunas, mis tundub mõistlik. Projektidele lisaks võiks mõelda ka programmidest – mitmest projektist, mis teenivad sama eesmärki. Programmidesse võiksid panustada erinevatest tegutsejatest (ka erinevatest sektoritest) kokku pandud konsortsiumid, mis vähendaks konkurentsi Eestis niigi nappivate inimeste seas ning parandaks sünergiat. See ei tähenda siiski seda, et igast pilootprojektist peaks alati

¹⁰²Magnus Lundgren *et al.*, '[Member State Influence in the Negotiations on the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument](#)', Expert Group for Aid Studies (EBA), 2022.

¹⁰³Euroopa Liit, '[TaieX & Twinning Highlights, Annual Activity Report 2023](#)'.

¹⁰⁴EL-i rahastusmehhanisme on veel, aga need on tihti segased, mis raskendab nende kasutust. Euroopa Komisjoni otserahastust kasutab nt MTÜ PractNet, mille peamine tegevusala on strateegiline kommunikatsioon ja võitlus väärinfo vastu.

välja kasvama suurem tegevuskava, sest kõik ettevõtmised ei ole skaleeritavad. Rohujuuretasandi võimendajatele keskenduv hea projekt võib olla odav, ajas ja mahus piiratud, kuid tõhus. Seega on oluline, et mõju hindamine ei oleks lihtsalt arvude võrdlemine Exceli tabelis, vaid et see aitaks mõista AKT sisulist mõju.

Kõige paindlikum rahastusallikas on saatkondade jagatav **mikrofinantseering**, millega on võimalik reageerida kiirelt tekkivatele väiksematele vajadustele, kusjuures raha läheb **100% sihtriiki**, kuna puudub koordineerimistasu.

4.3. KES SAAKSID SEDA TEHA?

Kõige enam piirab Eesti AKT laienemist **eksperptide puudus**, sest inimeste nappust on keerulisem ületada kui rahapuudust. Asjatundjaid ei jätku eelkõige avalikus, aga ka kolmandas sektoris. Samas on võimalik olemasolevaid spetsialiste senisest otstarbekamalt kaasata ja nende tööd koordineerida. Tundub, et just koordineerimises ongi kõige suuremad puudujäägid. Üheks lahenduseks oleks luua projekti- või programmipõhised sektorisesed või -ülised konsortsiumid, mis võimaldaksid ellu viia suuremaid projekte. Sellisel juhul tehtaks hangetes ja voorudes konkureerimise asemel koostööd. Piirkondlikult saab koostööd arendada Läti ja Leeduga, eriti üleminekukogemuse jagamises ja mestimises, milles Leedu on Euroopa Liidus esirinnas. Samuti võiks kaaluda ühistegevuse laiendamist Põhjala ja Balti riikide vahel.

Intervjuudes mainiti mitu korda **nimekirjade koostamise** vajadust, et koondada kokku info inimeste ja nende kompetentsuse kohta. See puudutab eriti üleminekukogemust (reformikogemus, EL-i läbirääkimisteks valmistumine, avalikkuse teavitus), mida saame jagada veel järgmised 10–15 aastat. Kõikidest sektoritest tuleks kokku koondada eksperdid, kes on Eestis kunagi selles valdkonnas tegutsenud ning kes on valmis AKT-sse panustama, kusjuures arvestada tuleks nii pensionile jäänud kui ka aktiivsete inimestega. Eesti Diplomaatide Koolis (EDK) luuakse parajasti sellist andmebaasi.

Täpselt pole teada, milline on Eesti AKT-s riigi-, era- ja kolmanda sektori osakaal. Eesti avaliku sektori partneriks on sihtriigis enamasti avalik sektor ja AKT on suunatud riigi arendamisele.

Samas on eksperdid riigisektoris väga hõivatud ega saa tihti AKT projektides osaleda. Leedu eeskujul peaksid Eesti ministriumid endale rohkem teadvustama, et kuigi teatud perioodil AKT projektis osalev ekspert ei saa oma tavatööga täiel määral tegeleda, saab asutus sellest kasu mitmel viisil: ekspert tuleb tagasi targemana ja laiema professionaalsete kontaktide võrgustikuga; samuti võib ekspert saada rahalist lisatasu, kui tegu on EL-i projektiga (nt mestimisega). EL-i tegevuste kaudu saadakse ka kogemusi EL-i välispoliitika ajamises. Projektides osalemine on enamasti hästi tasustatud, mis töötab motivatsioonipaketi osana ja mida saab värbamisel pakkuda. Politsei- ja Piirivalveamet on hea näide asutusest, mis väärtustab rahvusvahelist koostööd ja ekspertide saatmist välisprojektidesse.

Uus suund arengukoostöös on **ettevõtete kaasamine**, sest AKT huvide- ja äripõhisus on kasvav trend kogu maailmas. Tuleb arvestada, et ettevõtteid ei ajenda AKT-s osalema humanseid kaalutlused, vaid soov õppida tundma uusi turge ja neisse siseneda. See ei ole negatiivne, sest ärieksport panustab nii oma riigi kui ka sihtriigi majandusse. AKT ei ole suunatud kasumi teenimisele, samas ei ole see keelatud, et AKT toob mõnele firmale edaspidi raha sisse. Oleme kasutanud AKT vahendeid eraettevõtete võimaluste arendamiseks eelkõige Ukrainas. Äridiplomaatia võib toetada AKT jätkusuutlikkust, sest ettevõtted on enamasti huvitatud sellest, et sihtriigis kanda kinnitada. Mitmete ettevõtete jaoks kujutab aga AKT endast liiga pikka ja keerulist teed uute turgudeni ja kasumini jõudmiseks. Samuti ei kattu tihtipeale AKT fookus ja erasektori huvid, mistõttu on keerule tugevdada nende omavahelisi seoseid ilma arenguabi fookust, ulatust või struktuuri muutmata.¹⁰⁵ Ukraina oleks Eesti ettevõtetele piisavalt suur ja lähedal asuv turg, aga sealset keskkonda mõjutab sõja tõttu ebakindlus.

Positiivsete sammudena võib välja tuua seda, et on loodud **Arengukoostöö Nõukoda**, mis aitab välisministeeriumil poliitikat kujundada, ning vastavalt vajadusele kokku kutsutud temaatilisi koordineerivaid kogusid (nt hariduse vallas). AKN-i saaks kindlasti märksa rohkem kasutada. Tuleb kaaluda, kas anda valitsusele ja parlamendile AKT siseriikliku korralduse üle

¹⁰⁵Ari Kokko ja Patrik Tingvall, 'Aid for Trade: En forskningsöversikt med rekommendationer för svenskt bistånd,' Expert Group for Aid Studies (EBA), 2024.

otsustamisel suurem roll. See küsimus tuleneb eelkõige vajadusest paremini koordineerida Eesti AKT-d, st kitsalt võetuna näiteks ekspertide leidmist ministeeriumidest ning laiemas vaates otsustamist näiteks haridusekspordi prioriteetsuse üle.

Oluline on Eesti **esindatus sihtriikides**, sest ainult visiitidest ei piisa. Kohalikud partnerid või kohapealne esindaja, isiklike suhete loomine ja kohalike olude tundmine on projekti edu võti. Aukonsulid on üks võimalik hoob, samas on nad tihti ise ettevõtlikega liiga hõivatud, et AKT-st süsteemselt huvituda ja selles vallas tegutseda. Seega ei pruugi nad olla parim lahendus. Kui mõnel Eesti organisatsioonil (eGA, Mondo, Pagulasabi) on juba esindus kohapeal olemas, võiks sellest vastastikuse huvi korral teha esinduse, mida ka teised AKT-st huvitatud tegijad saaksid kasutada. See eeldab jällegi sektoriteülest lähenemist, mida saaks suunata ESTDEV.

Mondo pakub Eesti koolides **maailmaharidust**, kuid Eesti avalikkus ei ole kuigi teadlik AKT-st ja vastavatest vajadustest. AKT-d võiks eraldi aina õpetada vähemalt ühes Eesti ülikoolis bakalaureuse- ja/või magistriõppes, samuti

tuleks juurde luua ja paremini tutvustada stipendiumeid AKT kohta magistritööde tegemiseks või vastavaks välisõppeks ja -praktikaks. Lisaks aitaks Eesti noorte vabatahtlik osalemine erinevates rahvusvahelistes AKT programmides kaasa sellele, et kasvab üles teadlik ja hooliv noorte põlvkond.

Eesti on endiselt **noor dünaamiline doonorriik**, kes oma täpset rolli ja identiteeti alles otsib. Samas tuleks praeguseks välja kujunenud tugevusi selgemalt teadvustada. Eesti peaks olema

*Eesti peaks olema eeskujuks mõtestatud
tõhusa tegevusega, mille kasu sihtriikidele
on võimalikult suur ja koordineerimiskulu
võimalikult väike*

arengumaades eeskujuks ja eestkõnelejaks nii doonorriikidele kui ka sihtriikidele mõtestatud tõhusa tegevusega, mille kasu sihtriikidele on võimalikult suur ja koordineerimiskulu võimalikult väike. Kui Eestit selles vallas globaalsel areenil rohkem tunnustatakse ja meie AKT on sihipärasemalt suunatud, aitab see loodetavasti kodus omakorda oluliselt kaasa kogu valdkonna mõtestamisele.

5. POLIITILISED SOOVITUSED

Väärtused:

- **Eesti peaks ise rohkem teadvustama ja maailmas tutvustama meie AKT omanäolisust ja tugevusi.** Eesti on edasi andnud oma reformikogemust (sh IT, haridus) peamiselt riikides, kus see on relevantne, ning teinud AKT-d eelkõige valdkondades, kus oleme ise tugevad. Maailmas levinud tehniliku, kalli, suuresti ebatõhusa ja umbisikulise abi andmise asemel teeb Eesti AKT-d mõtestatult, tõhusalt, sihipäraselt, pigem väiksemahuliselt ja isiklikult. Meil on oma kaubamärk, mida tuleks enam teadvustada, mille kujundamist peaks teadlikult jätkama ning millest tuleks maailmas rohkem rääkida. Me ei peaks muutma Eesti AKT-d maailma oma sarnaseks, vaid maailma AKT-d Eesti oma sarnaseks.
- **Olukorras, kus maailma AKT muutub ennekõike huvidest lähtuvaks, peaks Eesti jätkama AKT väärtuspõhisuse ja huvide kaitse ühendamise.** Eesti AKT on teeninud nelja eesmärki: väärtuspõhisus, julgeolek, majandushuvid ning rahvusvaheline maine ja mõjukus. Väärtused on huvidega alati seotud, samas ei tohiks viimastel lasta ülekaalu saavutada. Kõige paremad eeldused tulemuslikuks koostööks on riikides, kus demokraatlike väärtuste ja Eesti julgeolekuvuude edendamine toetavad üksteist, näiteks Ukrainas.

Sihtriigid:

- **Idapartnerlusriigid peaksid jääma meie fookusse hoolimata sellest, et osas neist on demokraatia taandarenenud.** Ebademokraatlikes riikides tuleks jääda eelkõige kolmanda sektori, sõltumatu meedia ja inimarengu toetamise juurde. Pole mõtet võistelda ei ebademokraatlike doonorriikidega ega selliste sihtriikide juhtidega, kes oma riigi arengust tervikuna huvitatud ei ole. Lisaks saab jätkata digihariduse jagamist erinevatele sihtrühmadele. Projektid peaksid olema suunatud muu hulgas pealinnast välja teistesse piirkondadesse, sest

ainult keskuse kaudu jätkusuutlikku riiki üles ei ehita. Vältida tuleks turismifaktorit ehk projekte, mis lähtuvad Eesti või sihtriigi osapoolte turismihuvist.

- **Sahara-tagune Aafrika peaks jääma Eesti AKT sihtregiooniks, kus tuleks samas tegevust süstematiseerida. Vaja on uuendada Aafrika strateegiat (2020–2030).** Aafrika riike ei saa eelistatud maade nimistust välja jätta, kuna suurim arenguvajadus on just maailma lõunapoolsetes riikides. Need ei peaks siiski olema Eesti prioriteetide eesotsas, kuivõrd me ei ole kohapeal esindatud, mistõttu on kohalike olude tundmises vajakajäämisi, seda enam, et meie reformikogemused on eelkõige asjakohased keskmise sissetulekuga riikides. Lisaks on geopoliitiline konkurents Aafrikas suur, meil on raske võistelda Hiina või Indiaga (ka digisektoris). Ebademokraatlikes sihtriikides teeb olukorra keeruliseks meie väärtuspõhine lähenemine.

Eesti tegutseb praegu Aafrikas peamiselt EL-i raha eest, mis on mõistlik, aga probleeme tekitab ekspertide puudus ja vähene esindatus. Otstarbekas oleks keskenduda kindlatele riikidele, kellega meil on juba tihedamad suhted ja kus meid tuntakse, näiteks Keeniale.

- **Tuleks üle vaadata sihtriikide ring, aga selle laiendamine ei peaks olema eesmärk omaette.** Maailmakaart tuleks süsteemselt üle vaadata: kus on meie reformikogemus asjakohane, kus on areneva demokraatiaga riigid ning kus on võimalik meie kogemust, digiriiki ja haridussüsteemi müüa sihtriigi valitsusega koostöös ja tema kaudu (kui süsteemseid muutusi niimoodi teha, on need kõige mõjusamad).
- **Tuleks kaaluda Lääne-Balkani ning mõne Kesk-Aasia või Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riigi lisamist (teises järjekorras) eelistatud riikide nimekirja.**
- **Sihtriikide uuendamisele lisaks tuleks üle vaadata ka Eesti esindatus neis riikides.**

Teemad:

- **Eesti arengukoostöö peaks ka edaspidi keskenduma n-ö targale koostööle**, kusjuures olulisim ei ole mitte tegevust laiendada, vaid tegutseda sihipäraselt ja mõtestatult. Eesti arengukoostöö on seni olnud ja peaks jätkuvalt olema suunatud peamiselt targale koostööle (reform, IT, haridus) ja inimarengule (kõige haavatavamate gruppide, nt naiste ja laste vajaduste toetus) keskmise sissetulekuga riikides, mitte taristu ehitamisele kõige vaesemates riikides. **Ukraina ülesehitus** on erand, kuna näitame ühena esimestest eeskuju teistele, ning ka pärast sõja lõppu ei saa me sellest loobuda lootes, et suured doonorriigid teevad kõik ise ära.
- **Peaksime välja kujundama meie reaalsele võimalustele vastava strateegia hariduse AKT ja digi-AKT vallas**, et panna paika, mida peaks tegema, kes saaksid oma panuse anda ning millistes riikides oleks sellest enim kasu. Mõlema strateegia peaks kinnitama valitsus, kasutades Arengukoostöö Nõukojalt saadud sisendit.
- **Reformikogemuse jagamist on vaja süstematiseerida**. Meie reformikogemuse jagamisel on tõenäoliselt ajaline piirang – 10–15 aasta pärast ei ole need inimesed enam aktiivsed, kes meie enda üleminekuprotsessis osalesid. Seega tuleks nende kogemust kasutada senisest veelgi rohkem.
- **Tuleks pöörata tähelepanu tõsiasjale, et globaalses AKT-s muutub kliimamõõde järjest olulisemaks, kuigi ei ole põhjust tõsta seda Eesti prioriteetide etteotsa**. Pigem tasub Eestil hoida fookus oma sisse töötatud tugevustel digisektoris ja hariduse vallas.

Raha ja partnerlus:

- Tuleb arvestada reaalsusega, et arenguraha vajadus maailmas ei kahane, vaid kasvab. Mainekujunduse ja meie julgeoleku seisukohast vaadates on endiselt tähtis hoolida ja panustada, mistõttu on **jätkuvalt vaja kasvatada ODA-d ehk meie enda rahalist panust arengukoostöösse**.
- **AKT-ks tuleks kasutada rohkem EL-i raha ning me peaksime jätkama ühisprojekte**

ÜRO ja rikkamate riikide arengukoostöö agentuuridega. Eesti on väike riik, kelle raha ja tööjõud jäävad alati piiratuks. Eesti peaks jätkama arengukoostöös seda suunda, et kasutatakse rohkem ära suuremate abiandjate raha (EL, teised riigid). See on võimalik, kui läbitakse EL-i sambapõhine hindamine (eGA on juba hinnatud, ESTDEV läbib hindamise loodetavasti 2025. aastal) ning osaletakse aktiivsemalt Euroopa tiimi algatuses, mestimises ja TAIEX-is. EL-i ja ÜRO-ga koos tegutsedes saab Eesti oma lugu laiemalt müüa, toetudes ka teiste inimressursile.

- **Välispartnerite otsimisel peaks panustama eelkõige mainekujundusse**. Kuivõrd ESTDEV on võrdlemisi uus asutus, peaks enne oma haarde laiendamist üle maailma (st uute sihtriikide ja teiste doonorriikide ulatuslikku otsimist) keskenduma eelkõige tugeva siseriikliku hea tava kujundamisele ning näitama end stabiilse partnerina – sellist mainet saab välispartneritele müüa. Mondo ja Pagulasabi näitel võib oletada, et kui organisatsioonil on teatav tuntus ja renomee, müüb kaubamärk ennast ise ehk doonorriigid leiavad partneri ise üles.
- **AKT-s tuleks vaadata üle Balti riikide vahelise ning Põhjala ja Balti riikide vahelise koostöö võimalused**, mis aitaks tõhusalt lahendada meie ekspertide vähesuse probleemi. Selleks võiks kasutada näiteks konsortsiumide loomist.

Siseriiklik koordinatsioon:

- **Ekspertide kasutamist tuleks paremini koordineerida, koostada vastavad nimekirjad ja luua konsortsiumid**. Vaja oleks rohkem selgust selle kohta, kes võiksid AKT-sse panustada. Selleks tuleks senisest veelgi tõhusamalt: koostada nimekirju potentsiaalsetest ekspertidest ja nende oskustest (EDK-l on reformikogemuse kohta juba plaanis seda teha ja kaasata ka pensionile läinud inimesi); luua projektipõhiseid konsortsiume, mis toovad ESTDEV-i juhtimisel vastavalt vajadusele kokku panustajad samast sektorist või erinevatest sektoritest; teha reformikogemuse jagamisele keskenduvaid ühisprojekte Läti ja Leeduga; motiveerida ministeeriume laiemalt osalema kahepoolsetes projektides, mestimises, TAIEX-is ja

Euroopa tiimi algatuses. Eesti mestimise süsteemi võiks üle vaadata Leedu eeskuljul, kusjuures sealseid asjatundjaid võiks kutsuda meid nõustama. Kaasata saaks ka rohkem väliseksperthe, keda võiks koolitada meie lugu tutvustama.

- **Siseriiklikku koordineatsiooni AKT osapoolte vahel tuleks parandada Arengukoostöö Nõukoja kaudu.** AKN võiks osaleda poliitika kujundamises, erinevate sektorite koostöö parandamises ning omavahelises kogemuste vahetamises.
- **Tuleks kaaluda projektide rahastuse muutmist pikemaks,** praeguse üheksa kuu asemel võiks see olla vähemalt aasta või poolteist. Abi jätkusuutlikkust saaks paremini tagada, kui projektipõhisuse asemel kasutatakse programmpõhist mõtlemist, sest ka väike projekt suuremas programmis ei ole tingimata halb ning selle mõju võib olla suur.

Erasektori kaasamine:

- **Tuleks paremini ära kasutada erasektori potentsiaali. Erasektori kaasamine AKT-sse on kasvav trend nii globaalselt kui ka Eestis,** sest see annab firmadele võimaluse õppida tundma uusi turge, mille kaudu nad panustavad nii meie kui ka sihtriigi majandusse. Näiteks on Eesti erasektor tihti oluline partner sihtriikide avalikus sektoris digiprojektide elluviimisel. Samas tundub äri ja AKT ühildamisel olevat selge piir: ettevõtete loogiline eesmärk on teenida kasumit, aga AKT eesmärk on eelkõige toetada sihtriiki. Ajuti tähendab AKT firmade jaoks raha teenimiseks liiga pika tee läbimist.

AKT kuvandi parandamine Eestis:

- Tuleks kaaluda AKT õpetamist eraldi aina ühes Eesti ülikoolis bakalaureuse- või magistriõppes ning pakkuda stipendiume AKT teemal magistritööde tegemiseks või välisõppeks ja -praktikaks. Lisaks aitaks Eesti noorte vabatahtlik osalemine erinevates rahvusvahelistes AKT programmides kaasa sellele, et kasvab üles teadlik ja hooliv **noorte põlvkond.**

ALLIKAD

- Acemoglu, Daron, Simon Johnson ja James A. Robinson. „The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation.“ *The American Economic Review*, Vol. 91, nr. 5, 2001, lk. 1369–1401.
- Bermeo, Sarah B. ja David Leblang. „Migration and Foreign Aid.“ *International Organization*, Vol. 69, nr. 3, 2015, lk. 627–657.
- Buchholz, Katharina. ‘This is how much the global literacy rate grew over 200 years.’ *World Economic Forum*, 12.09.2022. <https://www.weforum.org/stories/2022/09/reading-writing-global-literacy-rate-changed/>
- Clemens, Michael A. ja Hannah M. Postel. ‘Deterring Emigration with Foreign Aid: An Overview of Evidence from Low-Income Countries.’ *Population and Development Review*, Vol. 44, nr. 4, 2018. <https://doi.org/10.1111/padr.12184>
- ClimateTrade (blog). ‘Which Countries Are the World's Biggest Carbon Polluters?’ 17.05.2021. <https://climatetrade.com/which-countries-are-the-worlds-biggest-carbon-polluters/>
- Collier, Paul ja David Dollar. „Development Effectiveness: What Have We Learnt?“ *The Economic Journal*, Vol. 114, nr. 496, 2004, lk. F244–F271.
- Cooper, Frederick. *Africa since 1940: The Past of the Present*. New Approaches to African History. Cambridge University Press, 2002.
- Eesti haridus- ja teadusministeerium. ‘Haridusteenuste eksport.’ Viimati uuendatud 28.01.2025. <https://www.hm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/euroopa-liit-ja-rahvusvaheline-koostoo/haridusteenuste-eksport>
- Eesti välisministeerium. ‘Arengukoostöö ja humanitaarabi strateegia 2024–2030.’ 2024. <https://vm.ee/sites/default/files/documents/2024-11/AKHA%20strateegia%202024-2030.pdf>
- . ‘Eesti arengukoostöö andmebaas.’ <https://akta.mfa.ee/>
- Eurobaromeeter. ‘EU citizens and development cooperation.’ 2023. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2952>
- Euroopa Komisjon. ‘Strateegia „Global Gateway“.’ 01.03.2023. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_et
- Euroopa Kontrollikoda. ‘EU support for the rule of law in the Western Balkans: despite efforts, fundamental problems persist.’ 2022. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR22_01/SR_ROL-Balkans_EN.pdf
- Euroopa Liit. ‘Taix & Twinning Highlights, Annual Activity Report 2023.’ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/9da2f60a-8938-45d5-9101-e9da379b3bd2_en?filename=TAIEX-Twinning-AAR-2023_EN.pdf
- Feingold, Spencer. ‘BRICS: Here’s what to know about the international bloc.’ *World Economic Forum*, 20.11.2024. <https://www.weforum.org/stories/2024/11/brics-summit-geopolitics-bloc-international/>
- Gelpern, Anna, Sebastian Horn, Scott Morris, Brad Parks ja Christoph Trebesch. ‘How China Lends: A Rare Look into 100 Debt Contracts with Foreign Governments.’ *AidData*, Peterson Institute for International Economics, Kiel Institute for the World Economy, Center for Global Development, 2021. <https://docs.aiddata.org/reports/how-china-lends.html>
- Hollandi valitsus, ‘The Africa Strategy of the Netherlands 2023–2032,’ 31.05.2023. <https://www.government.nl/documents/publications/2023/05/31/summary-the-africa-strategy-of-the-netherlands-2023-2032>
- . ‘Policy Document for Foreign Trade and Development: Do what we do best.’ 10.10.2022. <https://www.government.nl/documents/policy-notes/2022/10/10/policy-document-for-foreign-trade-and-development-cooperation-do-what-we-do-best>
- . ‘Regeerprogramma: Uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet.’ 13.09.2024. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f525d4046079b0beabc6f897f79045ccf2246e08/pdf>
- Hollandi välisministeerium. ‘Betreft Kamerbrief Toekomst samenwerking met maatschappelijke organisaties in ontwikkelingshulp.’ 11.11.2024. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/china-s-development-co-operation_ea34f6c2/2bbe45d2-en.pdf
- Iandolo, Alessandro. *Arrested Development: The Soviet Union in Ghana, Guinea, and Mali, 1955–1968*. Cornell University Press, 2022.
- India välisesteguse ministeeriumi veebileht. <https://meadashboard.gov.in/>
- Kassymbekova, Botakoz ja Erica Marat. ‘Time to question Russia’s imperial innocence.’ *PONARS Eurasia Policy Memo*, nr. 771, 2022. <https://www.ponarseurasia.org/time-to-question-russias-imperial-innocence/>
- Kokko, Ari ja Patrik Tingvall. ‘Aid for Trade: En forskningsöversikt med rekommendationer för svenskt bistånd.’ *Expert Group for Aid Studies (EBA)*, 2024. <https://eba.se/wp-content/uploads/2024/04/Aid-for-trade-En-forskning-soversikt-med-rekommendationer-for-svenskt-bistand.pdf>
- Kunze, Thomas, Leonardo Salvador ja Michail Khrapak. ‘Russia’s Development Policy: Concepts and Implementation.’ *Konrad Adenauer Stiftung*, 2021. <https://www.kas.de/en/development-policy-monitor/detail/-/content/russia-s-development-policy-concepts-and-implementation>
- Leedu välisministeerium. ‘Development cooperation and democracy promotion.’ <https://www.urm.lt/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/development-cooperation-and-democracy-promotion/1218>

- 'Strategic Directions for Development Cooperation 2022–2025.' 27.12.2021. <https://www.urm.lt/storage/main/public/uploads/2024/02/strategic-directions-for-development-cooperation-20222025.pdf>
- LTAID. 'Statistics.' <https://ltaid.urm.lt/en/official-development-assistance/statistics/140>
- Lundgren, Magnus, Jonas Tallberg ja Camilla Pedersen. 'Member State Influence in the Negotiations on the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument.' Expert Group for Aid Studies (EBA), 2022. <https://eba.se/en/reports/member-state-influence-in-the-negotiations-on-the-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument/20037>
- Maailmapank. 'Debt & Fiscal Risks Toolkit.' <https://www.worldbank.org/en/programs/debt-toolkit/dsf>
- 'Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative.' 09.05.2024. <https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>
- Macrotrends.net. 'World Life Expectancy 1950-2025.' <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/wld/world/life-expectancy>
- Martin, Eric. "China Got Lion's Share of World Bank Contracts,' US Agency Finds.' Bloomberg, 11.05.2023. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-11/china-got-lion-s-share-of-world-bank-contracts-us-agency-finds?embedded-checkout=true>
- Mikhnevich, Sergey. 'How Can Russia Make Its International Development Assistance More Effective?' Valdai Discussion Club, 15.03.2023. <https://valdaiclub.com/a/highlights/how-can-russia-make-its-international-development/>
- Mthembu, Philani. „South Africa as a Development Partner: An Empirical Analysis of the African Renaissance and International Cooperation Fund.“ Teoses *The Palgrave Handbook of Development Cooperation for Achieving the 2030 Agenda: Contested Collaboration*, 2021. https://catalogue.unccd.int/1623_2021_Book_ThePalgrave-HandbookOfDevelopme.pdf
- Niño-Zarazúa, Miguel, Rachel M. Gisselquist, Ana Horigoshi, Melissa Samarin ja Kunal Sen. 'Effects of Swedish and International Democracy Aid.' Expert Group for Aid Studies (EBA), 2020. <https://eba.se/en/reports/effects-of-swedish-and-international-democracy-aid/12554/>
- NOS Nieuws. 'Zorgen over bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking.' 19.09.2024. <https://nos.nl/artikel/2537765-zorgen-over-bezuinigingen-op-ontwikkelingssamenwerking>
- OECD. 'ODA recipients: countries, territories, and international organisations.' <https://www.oecd.org/en/topics/oda-eligibility-and-conditions/dac-list-of-oda-recipients.html>
- 'Official development assistance (ODA).' <https://www.oecd.org/en/topics/official-development-assistance-oda.html>
- 'Development Co-operation Profiles. South Africa.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/other-official-providers-not-reporting-to-the-oecd_4e79bf96.html
- 'Development Co-operation Profiles. Brazil.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/component-58.html#chapter-d1e32930-2b3dafa16f
- 'Development Co-operation Profiles. Netherlands.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/component-39.html
- 'Development Co-operation Profiles. Sweden.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/component-50.html
- 'Development Co-operation Profiles. India.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/other-official-providers-not-reporting-to-the-oecd_4e79bf96.html#part-d1e48553-b31985692b
- 'Development Co-operation Profiles. Lithuania.' 17.06.2024. https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_2dcf1367-en/full-report/component-34.html
- Omelicheva, Mariya. 'COVID-19 "Humanitarianism": The Geopolitics of Russia's Coronavirus Assistance.' PONARS Eurasia Policy Memo, nr. 727, 2021. <https://www.ponarseurasia.org/covid-19-humanitarianism-the-geopolitics-of-russias-coronavirus-assistance/>
- Palm, Tobiah. 'Waarom ontwikkeling van 'samenwerking' naar 'hulp' gaat: 'Alsof we teruggaan in de tijd.' Trouw, 13.06.2024. <https://www.trouw.nl/binnenland/waarom-ontwikkeling-van-samenwerking-naar-hulp-gaat-alsof-we-teruggaan-in-de-tijd~bc78d07a/>
- Pamuk, Humeyra, Maggie Michael ja Lena Masri. 'Trump Administration Memo Tells USAID to Put "America First" in Reviewing Foreign Aid.' Reuters, 26.01.2025. <https://www.reuters.com/world/us/trump-administration-memo-tells-usaid-put-america-first-reviewing-foreign-aid-2025-01-26/>
- Parts, Eve. *Arenquökonomika*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2000.
- Rawhani, Carmel. 'The unaccounted billions in international aid.' The Mail & Guardian, 26.09.2016. <https://mg.co.za/article/2016-09-26-00-the-unaccounted-billions-in-international-aid/>
- Rekibo, Zinabu Samaro. „The Economics of Late Development, Industrialization and Economic Integration: with Case Studies of Ethiopia.“ TTÜ Kirjastus, doktoritöö, 2018.
- Rootsi riigikantselei ja välisministeerium. 'Strategy for Sweden's' reconstruction and reform cooperation with Ukraine 2023–2027.' <https://www.government.se/contentassets/19d253702ff94665975da196bce2b879/strategy-for-swedens-reconstruction-and-reform-cooperation-with-ukraine-20232027/A>

- Rootsi riigikantselei. 'Humanitært och civilt stöd till Ukraina.' Viimati uuendatud 06.02.2025. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sveriges-stod-till-ukraina/humanitart-och-civilt-stod/>
- Rootsi valitsus. 'Development Assistance for a New Era.' 14.12.2023. <https://www.government.se/contentassets/b4067f9e566b4e4e8c621087f2225a0b/development-assistance-for-a-new-era--freedom-empowerment-and-sustainable-growth-accessible.pdf>
- Ruipeng, Mao. 'China's growing engagement with the UNDS as an emerging nation: Changing rationales, funding preferences and future trends.' Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE), Discussion Paper, nr. 2, 2020. https://www.idos-research.de/fileadmin/migratedNewsAssets/Files/DP_2.2020.pdf
- Schleicher, Rafael T. ja Ana F. Barros-Plataiu. 'The Brazilian international development cooperation: over-representation, ambivalence, decentralization and instrumentalism.' Revista tempo do mundo, nr. 31, 2023. https://repositorio.ipea.gov.br/bitstream/11058/13249/1/Tempo_Mundo_31_artigo1_the_brazilian_international.pdf
- Schwarz, Rolf ja Marina Rudyak. 'China's Development Co-Operation.' OECD, 2023. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/china-s-development-co-operation_ea34f6c2/2bbe45d2-en.pdf
- Svoboda, Karel. "Russia's Loans as a Means of Geoeconomic Competition in Africa and Latin America." Problems of Post-Communism, Vol. 71 (2), 2024, lk. 156–166. <https://doi.org/10.1080/10758216.2022.2094808>
- Zhang, Denghua. „Assessing China's Trilateral Aid Cooperation and Foreign Aid Reform.“ Teoses *A Cautious New Approach: China's Growing Trilateral Aid Cooperation*. ANU Press, 2020, lk. 225–252. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv103xdqk.14>
- Zokkal Gomes, Geovana ja Paulo Esteves. „The BRICS Effect: Impacts of South–South Cooperation in the Social Field of International Development Cooperation.“ Institute of Development Studies, Vol. 49, nr. 3, 2018. <https://doi.org/10.19088/1968-2018.152>
- The Business Times. 'G20 summit kicks off with global pact to fight hunger, poverty.' 18.11.2024. <https://www.business-times.com.sg/international/g20-summit-kicks-global-pact-fight-hunger-poverty>
- The Economic Times. "India will be partner, contributor, collaborator on how to address development challenges": EAM Jaishankar. 24.09.2023. <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/india-will-be-partner-contributor-collaborator-on-how-to-address-development-challenges-eam-jaishankar/articleshow/103898381.cms?from=mdr>
- Tüyloğlu, Yavuz. 'Turkish Development Assistance as a Foreign Policy Tool and Its Discordant Locations.' Centre for Applied Turkey Studies (CATS), Working Paper, nr. 02, The German Institute for International and Security Affairs (SWP), 2021. https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/CATS_Working_Paper_Nr_2_2021_Turkish_Development_Assistance_as_a_Foreign_Policy_Tool.pdf
- Valge Maja. 'Putting America First in International Environmental Agreements.' 20.01.2025. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/putting-america-first-in-international-environmental-agreements/>
- Were, Anzette. 'Debt Trap? Chinese Loans and Africa's Development Options.' South African Institute for International Affairs, Policy Insights, nr. 66, 2018. <https://saiia.org.za/wp-content/uploads/2018/09/Policy-Insights-66.pdf>
- ÜRO resolutsioon 71/313, 06.07.2017. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/207/63/pdf/n1720763.pdf>
- ÜRO. 'COP29 UN Climate Conference Agrees to Triple Finance to Developing Countries, Protecting Lives and Livelihoods.' 24.11.2024. <https://unfccc.int/news/cop29-un-climate-conference-agrees-to-triple-finance-to-developing-countries-protecting-lives-and>
- 'Global Sustainable Development Report.' 2023. <https://sdgs.un.org/gedr>
  - 'Progress towards the Sustainable Development Goals.' 02.05.2024. <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2024/secretary-general-sdg-report-2024--EN.pdf>
  - 'UNDP Transparency Portal.' <https://open.undp.org/donors>
  - 'Financing for Sustainable Development Report.' 2024. <https://desapublications.un.org/publications/financing-sustainable-development-report-2024>
  - 'United Nations Sustainable Development Group.' <https://unsdg.un.org/>
  - 'With Less than One Fifth of Targets on Track, World Is Failing to Deliver on Promise of the Sustainable Development Goals, Warns New UN Report.' <https://www.un.org/en/with-less-than-one-fifth-of-targets-on-track>

LISA 1. INTERVJUEERITUTE NIMEKIRI

ÜLEMAAILMSED SUUNDUMUSED

Anne-Meike Fechter (School of Global Studies, University of Sussex)

Ben Selwyn (School of Global Studies, University of Sussex)

Domitilla Sagramoso (King's College London)

Kazi Jawoad Hossain (iDE)

Númi Östlund (Expertgruppen för biståndsanalys, EBA)

Stefan Dercon (University of Oxford)

Ulrich Müller (GIZ)

EESTI ARENGUKOOSTÖÖ

Välisministeerium:

Anneli Veisson

Daniel Schaer

Ingrid Kressel

Kaili Terras

Kairi Saar-Isop

Laura Toomlaid

Liina Link

Maari Ross

Mariin Ratnik

Maris Tippo

Nele Leosk

Peeter Pals

Tanel Sepp

Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus:

Andres Ääremaa

Eva-Maria Liimets

Katrin Winter

Klen Jäärats

Kristi Kulu

Margus Gering

Tarmo Needo

Agné Joana Skaistytė (Leedu välisministeerium)

Agne Kuimet (Arengukoostöö Ümarlaud)

Anna Beitane (Tartu ülikool, Skytte instituut)

Dovilė Paužaitė (Leedu välisministeerium)

Eero Janson (Pagulasabi)

Ekke Nõmm (Eesti Diplomaatide Kool)

Epp Maaten (e-Riigi Akadeemia)

Hannes Astok (e-Riigi Akadeemia)

Iti Aavik (Arengukoostöö Ümarlaud)

Jaanika Lillemaa (haridus- ja teadusministeerium)

Jana Silaškova (Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit)

Julia Hector (Rootsi välisministeerium)

Karin Kaup-Lapõnin (varem Euroopa Liidu välisteenistus)

Koen Claessen (RKK praktikant)

Liisa Ojaveer (haridus- ja teadusministeerium)

Marki Tihhonova-Kreek (Nortal)

Merle Maigre (e-Riigi Akadeemia)

Rasa Kairienė (Leedu välisministeerium)

Stefano Braghiroli (Tartu ülikool, Skytte instituut)

Tanel Tang (Euroopa Komisjon)

Tarmo Viikmaa (Politsei- ja Piirivalveamet)

Tiina Ilsen (PractNet)

Triinu Ossinovski (Mondo)

VIIMASED RKK VÄLJAANDED

RAPORTID

- Klyszcz, Ivan U. K., Eric Chan, Tony Lawrence, and Jyun-yi Lee. *Deterrence and Hybrid Warfare: Lessons from Russia's War in Ukraine for Taiwan and the Nordic-Baltic Region*. February 2025.
- Hosaka, Sanshiro. *A Mountain to Climb: Russia's Influence in the South Caucasus and EU Policy Options*. January 2025.
- Gretskiy, Igor. *New Russian Immigration to the EU: The Case of the Baltic States, Finland, Germany & Poland*. October 2024.
- Atanassova-Cornelis, Elena, Takuya Matsuda, Bart Gaens, and Nele Loorents. *Japan, NATO, and the Diversification of Security Partnerships*. September 2024.
- Klyszcz, Ivan U.K. (editor), Che-chuan Lee, and James Sherr. *China's and Russia's Aggressive Foreign Policies: Historical Legacy or Geopolitical Ambitions?* June 2024.
- Blockmans, Steven. *The Practice, Promise and Peril of EU Lawfare*. May 2024.
- Raik, Kristi and Merili Arjakas (editors), Steven Blockmans, Taavi Kimmel, Karin Kondor-Tabun, and Merle Maigre. *Ukraina Euroopa Liiduga liitumise mõju Euroopa Liidule ja Eestile* [The Political and Economic Impact of Ukraine's EU Accession on the EU and Estonia]. May 2024.

MÕTTEPABERID

- Loorents, Nele, and Jun Nagashima. "Bridging Two Oceans: The Evolving NATO-Japan Relationship." July 2024.
- Akhvlediani, Tinatin, and Veronika Movchan. "The Impact of Ukraine's Accession on the EU's Economy: The Value Added of Ukraine." February 2024.
- Maigre, Merle. "An E-Integration Marathon: The Potential Impact of Ukrainian Membership on the EU's Digitalisation and Cybersecurity." January 2024.

ANALÜÜSID

- Peterson, Annabel. "The Enemy Within: Russians in Ukrainian Army Ranks and the Fracturing of Post-Soviet Identity." February 2025.
- Idarand, Tõnis. "For as Long as It Works: Russia's Nuclear Signalling During Its War in Ukraine." January 2025
- Hanso, Toomas. "China's New Information Support Force: Military Lessons from Ukraine." December 2024.
- Sõukand, Kaspar. "The Iron Leviathan: Russia's Rail Network in its War against Ukraine." December 2024.
- Sundquist, Sara Matea. "High Noon for the High North? Norway, Russia, and the Svalbard Stronghold." November 2024.
- Leveque, Justin. "Russian Malign Activities in France Since 2022: Stoking Tensions, Sowing Disorder, Disrupting Assistance to Ukraine." September 2024.
- Vitiello, Alessandro. "Shared Goals, Different Paths, and a Complex Outcome: A Deep Dive into Ukraine's 2024 Bilateral Security Agreements." September 2024.
- Peterson, Annabel. "Catching the Wind in a Net? Prospects for Russia's Democratisation." August 2024.
- Watkins, Peter. "Insuring against Uncertainty. A European Nuclear Deterrent?" July 2024.
- Hurt, Martin, Friedrich K. Jeschonnek, and Siegfried Lautsch. "High Readiness Conscription – Case Studies from Today and the Cold War." June 2024.

BRIIFID

- Blockmans, Steven. "A New but Ambiguous Momentum in EU Enlargement." February 2025.
- Samus, Mykhailo. "Russia's War in Ukraine: Drone-Centric Warfare". January 2025.
- Gaens, Bart. "Japan Looks Ahead to Trump 2.0." January 2025.
- Riley, Alan. "The End of the Affair? The Transit of Russian Gas Across Europe." December 2024.
- Lawrence, Tony. "The Joint Expeditionary Force: Baltic Interests." November 2024.
- Nazarov, Mykola, Andriy Stavyt'skyy, Leonid Polyakov, Stanislav Zhelikhovskyy, Maryna Vorotyntseva, and Vitaliy Goncharuk. *Russia's War in Ukraine Series, Volume 2*. March/September 2024.
- Lawrence, Tony, Henrik Larsen, Toms Rostoks, Iro Särkkä, Nele Loorents, Rachel Hoff, and Maksym Skrypchenko. *The Washington Summit Series*. June/July 2024.

Kõik RKK väljaanded on saadaval aadressil <https://icds.ee/category/publications/>.

ICDS.TALLINN

@ICDS _ TALLINN

ICDS-TALLINN

WWW.ICDS.EE

RAHVUSVAHELINE KAITSEURINGUTE KESKUS
NARVA MNT 63/4, TALLINN 10120, EESTI
INFO@ICDS.EE

ISSN 2228-0529
ISBN 978-9916-709-42-9 (TRÜKK)
ISBN 978-9916-709-43-6 (PDF)